

Hallituksen esitys eduskunnalle kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 § :n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Ehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (kausityölaki) 1 ja 24 §:iä, sen mahdollistamiseksi, että luonnontuotteiden keruu voidaan lisätä lain soveltamisalaan muuttamalla valtioneuvoston asetusta maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista (kausityöasetus).

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.4.2025.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	5
2.1 Tausta	5
2.1.1 Yleistä	5
2.1.2 Kerääjien kohtaama hyväksikäyttö	7
2.2 Luonnontuoteala Suomessa.....	9
2.3 Kerääjien maahantulo.....	9
2.3.1 Turistiviiisumi (vuoteen 2023 saakka).....	9
2.3.2 Työntekijän oleskelulupa ja muut maahantulon vaihtoehdot marjakaudella 2024 ..	11
2.4 Kausityödirektiivin ja -lain soveltamisala.....	11
3 Tavoitteet	12
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	13
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	13
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	13
4.2.1 Kerääjien maahantulo.....	13
4.2.2 Hyväksikäytön ehkäisy	14
4.2.3 Taloudelliset vaikutukset	15
4.2.3.1 Kotitalouksien asema	15
4.2.3.2 Vaikutukset yrityksiin	15
4.2.3.3 Vaikutukset kerääjiin	16
4.2.3.4 Julkinen talous.....	17
4.2.3.5 Työllisyys ja työelämä	18
4.2.4 Ympäristövaikutukset	19
4.2.4.1 Vaikutukset jokaisenoikeuksiin	19
4.2.4.2 Perus- ja ihmisoikeudet	20
4.2.4.3 Viranomaisvaikutukset.....	21
4.2.4.4 Vaikutukset tietojärjestelmiin	23
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	24
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	24
5.1.1 Marjalain kehittäminen	24
5.1.2 Työntekijän oleskelulupa, ml. lähettäminen	24
5.1.3 Elinkeinon harjoittaminen.....	26
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	27
6 Lausuntopalaute.....	28
7 Säännöskohtaiset perustelut	28
8 Lakia alemman asteinen sääntely	28
9 Voimaantulo	28
10 Toimeenpano ja seuranta	28
11 Suhde muihin esityksiin.....	29
11.1 Suhde talousarvioesitykseen	29
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	29

LAKIEHDOTUS	31
kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä	
kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta	31
LIITTEET	33
RINNAKKAISTEKSTI.....	33
kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä	
kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta	33
ASETUSLUONNOS	34
maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä	
toimialoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta	34
maa- ja metsätalouden sekä matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa	
sisältävistä toimialoista	34

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on lukuisia kirjauksia työperäisen hyväksikäytön torjunnasta, ja niiden toteuttamiseksi on laadittu työperäisen hyväksikäytön vastainen toimenpideohjelma. Luonnonmarjojen kerääjien asemasta ei ole hallitusohjelmassa kirjausta, mutta helmikuussa 2024 hyväksytyssä toimenpideohjelmassa on seuraavat toimenpide: ”Toteutetaan selvitysten perusteella tarvittavat lainsäädäntömuutokset luonnontuotteiden kerääjien aseman parantamiseksi, työperäisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä työvoiman saatavuuden takaamiseksi. Tuetaan alan toimijoita heidän yritys vastuullisuutta koskevassa työsääntö- ja varmistetaan riittävän valvonnan avulla, että työperäisen hyväksikäytön vastaiset toimet toteutuvat käytännössä.”

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 12.1.2024 työryhmän, jonka tehtävänä oli luonnonmarjanpoimintaa koskevien sääntelyvaihtoehtojen taloudellisia vaikutuksia koskevan ulkoisen selvitystyön ohjaaminen sekä muun vaikutusarvioinnin tekeminen poliittisen päätöksenteon tueksi ja lainsäädäntömuutosten pohjaksi. Vaikutusarvioinnin tueksi työ- ja elinkeinoministeriö tilasi Pellervon taloustutkimukselta selvityksen luonnonmarjoja keräävien ulkomaalaisten aseman parantamista koskevien ratkaisuvaihtoehtojen taloudellisista vaikutuksista. Päävaihtoehtoina oli eteneminen kausityölakia ja -asetusta muuttamalla (=kausityöhön oikeuttavalla luvalla maahan-tuloa varten vaaditaan työsopimusta) tai luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta annetun lain (487/2021, jäljempänä *marjalaki*) jatkokehittämiseen perustuvan mallin pohjalta (=poimijat tulevat maahan elinkeinonharjoittajina). Työryhmän [muistio](#) ja Pellervon taloustutkimuksen [selvitys](#) taloudellisista vaikutuksista julkaistiin 6.5.2024.

Työllisyyden ja yrittäjyyden ministerityöryhmä linjasi 15.5.2024, valmistelun käynnistämisestä kausityölain ja -asetuksen muuttamiseksi siten, että luonnonmarjanpoiminta perustuu ensisijaisesti työsuhteiseen kausityöhön. Tavoitteena on saada muutokset voimaan satokaudelle 2025.

1.2 Valmistelu

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 21.5.2024 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella säädös-muutokset kausityölakiin ja -asetukseen siten, että luonnonmarjankerääjien olisi jatkossa mahdollista saapua maahan kausityöhön oikeuttavalla luvalla.

Työryhmässä oli jäsenet työ- ja elinkeinoministeriöstä, oikeusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, ulkoministeriöstä, maa- ja metsätalousministeriöstä, sisäministeriöstä, Pohjois-Pohjanmaan TE-toimistosta, Maahanmuuttovirastosta ja työsuojeluviranomaisista.

Kausityölain 24 §:n 2 momentin mukaan on ennen asetuksen antamista kuultava työmarkkinaosapuolia. Asetusvalmistelun aikana tullaan erikseen kuulemaan työmarkkinaosapuolia ja heitä on kuultu jo selvitysvaiheen aikana osana ulkomaalaisten työntekijöiden ja yrittäjien työehtoja lupavalvonta-asioiden neuvottelukunnan työtä.

Pykälän esitöiden mukaan asetusvalmistelusta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö yhteistyössä sisäministeriön kanssa. Sisäministeriö on edustettuna asetetussa työryhmässä, joka osallistuu myös asetusvalmisteluun.

Lausuntokierros järjestettiin 26.6.-21.8.2024.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Tausta

2.1.1 Yleistä

Luonnontuotteiden teollinen talteenotto Suomessa on vuodesta 2005 lähtien nojautunut voimakkaasti Thaimaasta Suomeen kutsuttaviin kerääjiin. Alusta asti kerääjien ansiot ovat puhuttaneet ja vuosien varrella on noussut esiin ihmiskauppaepäilyjä, joista osa on johtanut syyteharkintaan ja tuomioon. Syksyllä 2022 marja-alalla paljastui taas laaja-alainen ihmiskauppaepäily, joista nostettiin syytteet kevättalvella 2024; asianomistajia on yhteensä 170. Myös syksyllä 2023 paljastui uusia rikosepäilyjä. Ihmiskauppaepäilyissä on kyse siitä, että kerääjien epäillään joutuneen pakkotyön uhreiksi. Syytteiden mukaan heidät on muun muassa pakotettu tekemään todella pitkiä työpäiviä, heille ei ole annettu riittävästi ruokaa ja tarjottu ruoka on ollut laadultaan huonoa. Heidä on myös uhkailtu ja heitä on kielletty ottamaan yhteyttä viranomaisiin. Ansiot ovat jääneet pieniksi ja jotkut kerääjät ovat jääneet jopa tappiolle matkoista.

Vuosien varrella eri työryhmät ja selvitykset ovat yrittäneet pureutua ongelmaan. Myös työneuvostolle on tehty lausuntopyyntöjä kannan saamiseksi siihen, täyttyykö työsuhteen tunnusmerkistö luonnonmarjanpoiminnassa. Sen käsiteltävänä olleessa kahdessa tapauksessa¹ työneuvosto päätyi kuitenkin erinäisistä syistä siihen, ettei työsuhteen tunnusmerkistö niissä tapauksissa täyttänyt.

Marjanpoimijoiden tilanteeseen haluttiin kuitenkin parannuksia, ja työ- ja elinkeinoministeriö ja ulkoministeriö teettivät vuonna 2014 selvityksen kehittämisehdotuksista.² Selvityksessä suositeltiin joko työsuhteeseen siirtymistä kausityödirektiivin puitteissa tai erillislakiratkaisua. Suosituksia ei kuitenkaan sellaisinaan toimeenpantu selvityksen valmistuttua.

Sen sijaan solmittiin niin sanottu aiesopimus marjayrittäjien, työ- ja elinkeinoministeriön ja ulkoministeriön välillä, jonka tarkoituksena oli, että poimijoiden sekä poiminnan tuki- ja huoltohenkilöstön oikeusasema ja ansaintamahdollisuudet paranisivat ja toisaalta marjayritysten liiketoimintaedellytykset tasapuolistuisivat.

Aiesopimusmenettelyn lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö neuvotteli kerran vuodessa Thaimaan viranomaisten kanssa sopiakseen Thaimaan vuosittain myöntämien luonnontuotteiden keräämiseen Suomessa tarkoitettujen maastapoistumisviisumeiden määrästä, joka muodosti marjanke-
rääjien kokonaiskiintiön. Thaimaan viranomaisille neuvotteluissa annettu Suomen kiintiöesitys perustui ulkomaisia luonnonmarjanke-
rääjiä Suomeen kutsuvien yritysten esittämiin tarpeisiin. Neuvotteluiden päätyttyä ministeriö toimitti tiedon neuvotteluiden lopputuloksena vahvistetusta kiintiöstä Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimistoon, joka jakoi kiintiön yritysten kesken. Tämä järjestely jatkui marjalain säätämisen jälkeen samanlaisena aina kesään 2022 asti.

Suomen suurlähetystö Bangkokissa käsitteli hakemukset ja teki viisumipäätökset viisumisään-
nöstön mukaisesti. Käytäntönä oli, että edustusto huomioi TE-toimiston yrityksille antamat vii-
sumi-suosituslausunnot kerääjien viisumipäätösten käsittelyssä. Vastaavasti thaimaalaisia ke-
rääjiä Suomeen kutsuva yritys on huomioinut TE-toimiston viisumisuosituslausunnon kerääjien

¹ Työneuvoston lausunto 3.6.2010 TN 1438-10 ja työneuvoston lausunto 24.6.2014 TN 1458-14.

² Wallin Markku: Ehdotuksia ulkomaalaisten metsämarjanpoimijoiden olosuhteisiin liittyvien epäkoh-
tien korjaamiseksi, 28.2.2014.

kutsumisessa, ja sen kutsumat kerääjät saattoivat jättää enimmillään yhtä monta viisumihakemusta, kuin mitä TE-toimisto oli lausunnollaan suosittanut. Kaudella 2023 luovuttiin Thaimaan viranomaisten kanssa kiintiöistä neuvottelusta ja sen jakamisesta.

Vuonna 2021 säädetyn marjalain tavoitteena oli parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaa-laisten oikeudellista asemaa sekä tasapuolistaa luonnontuotealalla toimivien yritysten kilpailumahdollisuuksia.

Käytännössä aiesopimusmenettelyn aikaisia käytänteitä nostettiin marjalain säätämisen myötä lain tasolle. Tarkoituksena oli tuottaa minimisuoja poimijoille, jotka oleskelivat maassa ilman työläinsäädännön tuomaa suojaa. Laissa säädetään ensinnäkin kerääjän oikeuksista, joita on myydä keräämänsä luonnontuotteet valitsemalleen taholle, itse valita majoituksensa ja ruokahuoltonsa, itse päättää maahantulon ja maasta poistumisen ajankohdasta sekä keräämisen aika-tilauksesta. Taatusta ansiotasosta ei sen sijaan laissa säädetä. Laissa säädetään siitä, että voidakseen kutsua kerääjiä maahan, yrityksen tulee olla luotettava siten kuin lain 5 §:ssä säädetään. Käytännössä luotettavuusarvio, jonka TE-toimisto tekee, pohjautuu yrityksen taloudellisten velvoitteiden hoitamiseen.

Lain 6 §:ssä säädetään yrityksen velvollisuuksista suhteessa kerääjiin. Velvollisuuksia ovat mm. perehdyttää kerääjä luonnontuotteiden keräämiseen ja olosuhteisiin Suomessa, luonnontuotekeruualan toimijan ja kerääjän keskinäisiin oikeudellisiin suhteisiin, kerääjän oikeuksiin ja velvollisuuksiin Suomessa, jokaisenoikeuksiin sekä neuvoviin ja oikeusturvaa antaviin tahoihin. Lisäksi toimijan tulee seurata satotilannetta ja myötävaikuttaa keräämiseen siten, että kerääjällä on mahdollisuus mahdollisimman suureen ansioon. Toimijan tulee myös pitää kerääjälle tarjolla majoitus sekä asianmukainen ruokahuolto, tarjota kerääjälle asianmukainen ajoneuvo sekä keruuvälineet ja –varusteet. Toimijan on huolehdittava siitä, että luonnontuotekeruualan toimijan voimassa olevat luonnontuotteiden vähimmäisostohinnat sekä kerääjältä veloittavat kulut ovat kerääjän tiedossa, ja jo ennen kerääjän Suomeen saapumista, kun kyse on toimijasta, joka viisumia haettaessa kutsuu kerääjän maahan. Toimijan tulee myös pitää kerääjien nähtävillä viranomaisten yhteystiedot luonnontuotekeruualan toimijaa koskevan palautteen antamista varten ja ilmoittaa ennalta kerääjien tukikohtien sijainti työsuojeluviranomaisen julkisesti ilmoittamaan osoitteeseen. Lain mukaan toimijan tulee järjestää kerääjälle ajantasainen ansioiden kertymisen seuranta sekä maksaa kerääjän kaikki keruuanasiat ennen kerääjän maasta poistumista. Maksuja mm. rekrytoinnista tai kohtuuttomia kustannuksia autosta ja ruuasta ei saa periä kerääjältä. Työsuojeluviranomaiselle säädetään valvontatehtävästä ja TE-toimiston tulee myös seurata lain mukaisten velvoitteiden täyttymistä ja antaa niistä lausuntoja työsuojeluviranomaiselle tai edustustolle.

Vuoden 2022 syksyn vakavien rikosepäilyjen myötä on käynyt ilmi, että marjalaila ei pystytä riittävästi vastaamaan alalla esiintyviin hyväksikäyttöongelmiin. Marjalaki on myös rakennettu sen oletuksen varaan, että kerääjät pääsääntöisesti saapuvat maahan turistiviisumilla. Tämä ei vastaa tilannetta enää vuoden 2024 satokaudellakaan. Lain 3 §:n 3 momentissa säädetään siitä, että jos kerääjän ja luonnontuotekeruualan toimijan välinen oikeussuhde täyttää työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetty työsopimuksen tunnusmerkit, sovelletaan marjalain asemesta työsopimuslakia. Näin ollen marjalaki on toissijainen suhteessa työsopimuslakiin. Myös marjalain esitöissä (HE 42/2021 vp) on korostettu, että laki ei vaikuttaisi luonnontuotteiden keräämisen oikeudellisen luonteen määrittämiseen. Lakia sovellettaisiin silloin, kun ei katsota olevan kyse työsuhteesta. Jos kyse on työsuhteesta, sovellettaisiin työläinsäädäntöä samoin kuin nykyisinkin, ja ehdotettu laki syrjäytyisi.

Tässä esityksessä ehdotettavien muutosten myötä on tarkoitus, että luonnonmarjanpoiminta olisi jatkossa pääasiassa työsuhteista kausityötä. Näin ollen marjalain merkitys olisi jatkossa

rajallinen, mutta sitä kehittämällä voitaisiin edelleen parantaa niiden poimijoiden asemaa, jotka eivät ole työsuhteisia. Marjalakiin mahdollisesti tarvittavia muutoksia avataan tarkemmin [luonnonmarjanpoimijoiden aseman parantamista koskevan työryhmän loppuraportissa](#) (6.5.2024). Niitä kuvataan kuitenkin pääpiirteissään myös tässä esityksessä, koska havaitut puutteet ovat osaltaan olleet syynä siihen, että tämän esityksen mukaiset muutokset on katsottu tarpeellisiksi.

Muutostarpeita on kohdistunut esimerkiksi luotettavuusarvioinnin kehittämiseen. Luotettavuusarvioinnissa on tällä hetkellä haasteellista ottaa huomioon ilmi tulleita ihmiskauppaepäilyitä, muita rikosepäilyitä tai -tuomioita eikä myöskään kerääjiltä saatua tietoa muusta mahdollisesta epäasiallisesta kohtelusta tai toiminnasta. Tämä johtuu siitä, että lain mukaan arvioinnissa otetaan huomioon lähinnä yritysten taloudellinen tilanne ja taloudellisten velvoitteiden hoito. Arvioinnissa otetaan huomioon myös, jos toimija on kolmen edeltäneen vuoden aikana elinkeinotoiminnassaan toistuvasti osoittanut ilmeistä piittaamattomuutta tämän lain säännöksistä. Kynnys luotettavuuden menettämiselle tämän kriteerin perusteella on kuitenkin liian korkea (toistuvat laiminlyönnit ja pitkä seuranta-aika) ja lisäksi kriteeri koskee vain marjalain perusteella toimijalle syntyviä velvollisuuksia. Myös muun muassa työ- ja elinkeinotoimiston tiedonsaantioikeuksien osalta on todettu puutteita.

Valvonnan osalta tarkennustarpeita marjalaisissa on havaittu toimijan määrittämisen osalta, tukikohdista ilmoittamisen osalta, viranomaisten yhteystietojen nähtävälläpidon osalta, satotilanteen seurannan ja toimijan myötävaikutusvelvollisuuden keruuansioon noudattamisen osalta ja ansioiden maksamisen ja kulujen veloittamisen kiellon valvonnan osalta.

Koska kausityöhön oikeuttavat luvat halutaan saada marjanpoimijoiden käyttöön kiireellisesti jo satokaudeksi 2025, ei tämän esityksen puitteissa ole tarkoituksenmukaista ehdottaa marjalakiin muutoksia, vaan näihin tarpeisiin palataan tulevissa hankkeissa. Muutosten tekeminen on perusteltua vasta sitten, kun nähdään miten kausityölain mukaisiin oleskelulupiin siirtyminen vaikuttaa marjayritysten toimintaan. Marjalaki jää toistaiseksi nykymuodossaan voimaan tarjoamaan vähimmäisuojausta niille ulkomaalaisille, jotka itsenäisesti keräävät metsämarjoja ja jotka eivät tarvitse oleskelulupaa tai viisumia maahan saapumiseen, tai jotka jo oleskelevat Suomessa jonkin oleskeluluvan turvin, silloin kun kerääminen kuuluu marjalain soveltamisalaa (lain 2 §).

2.1.2 Kerääjien kohtaama hyväksikäyttö

Edellä kohdassa 2.1.1 todetusti osa kerääjistä on kohdannut törkeääkin hyväksikäyttöä ja jopa ihmiskauppaa. Vaikka nämä haasteet eivät ole koskeneet kaikkia kerääjiä, on hyväksikäyttö kuitenkin laajalle levinnyttä. Vuonna 2013 marjanpoimijoiden asema nousi yleiseen tietoisuuteen, kun ryhmä poimijoita teki rikosilmoituksen ihmiskaupasta. Vuosikymmenen aikana myös muita ihmiskauppaepäilyjä tuli esiin ja vuonna 2016 käräjäoikeus tuomitsi marjayrittäjän ihmiskaupasta. Asiasta valitettiin korkeimpaan oikeuteen asti, joka antoi tuomionsa vuonna 2022. Tuomiossa katsottiin, että erään marjayrityksen edustaja oli erehdyttämällä majoitusolosuhteista ja ansaintamahdollisuuksista Suomessa värvännyt 26 asianomistajaa Thaimaasta Suomeen ja saattanut heidät pakkotyöhön ja ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Rikokset tapahtuivat vuonna 2016. Korkeimmassa oikeudessa arvioinnissa oli kyse siitä, oliko kyseessä yksi vai useampi ihmiskaupparikos ja rangaistuksen lajivalinnasta. Yrittäjä oli tuomittu ihmiskaupasta jo käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa.

Vuoden 2022 syksyllä marja-alalla paljastui taas laaja-alainen ihmiskauppaepäily, joista nostettiin syytteet kevättalvella 2024. Asianomistajia on 170. Myös syksyllä 2023 paljastui uusia rikosepäilyjä.

Täysin kattavaa käsitystä poimijoiden olosuhteista on vaikea saada, koska he oleskelevat maassa vain lyhyen aikaa, eivätkä ole järjestelmällisesti yhteydessä viranomaisiin. Kerääjiä auttavat tahot, kuten Rikosuhripäivystys on raportoinut, että heille tulee vuosittain yhteydenottoja marjanpoimijoilta, mutta kerääjien ajautuminen auttavien tahojen pariin on hyvin sattumanvaraista, koska kaikki kerääjät eivät tiedä, miten voisivat saada apua. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastojen mukaan vuonna 2023 auttamisjärjestelmän piiriin hyväksyttiin 326 uutta ihmiskaupan uhria. Pakkotyö oli yleisin ihmiskaupan muoto. Pakkotyön uhreiksi joutu-neista henkilöistä 32 % oli luonnontuotteiden poimijoita ja marjatiiloilla (viljellyt marjat) työskenteli 24 % uhreista. Luonnonmarjanpoimijoiden olosuhteista on rikosepäilyjen myötä raportoitu runsaasti julkisuudessa, tuoden esiin myös poimijoiden kertomuksia.

Poliisiin, Rikosuhripäivystykseen ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ovat lähtökoh-taisesti yhteydessä vain ne kerääjät, jotka ovat kokeneet hyväksikäyttöä tai muita ongelmia. Näin ollen nämä haasteet eivät koske kaikkia kerääjiä. Raportoidun hyväksikäytön laajuus kui-tenkin osoittaa, että luonnonmarjanpoimintaan liittyy rakenteellisia ongelmia, jotka liittyvät eriy-tisesti kerääjien heikkoon ja riippuvaiseen asemaan, taloudelliseen riskiin ja toisaalta työoi-keudellisen tai siihen vahvuudeltaan verrattavan suojan puuttumiseen.

Poliisille, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmälle ja Rikosuhripäivystykselle kertyneen tie-don mukaan on vaikea muodostaa täysin luotettavaa käsitystä kerääjien keskimääräisestä tulo-tasosta. Verovapaasta tulosta ei ole myöskään kertynyt rekisteritietoja, vaan tietoja on saatavissa vain marja-alan yritysten raportoimina (ks. tarkemmin kohta 4.2.3.3). Poimijoiden joukossa on myös sellaisia, jotka tienaa jopa 6 000 euroa keruukaudessa, mutta he pääasiassa hyvin ko-keneita poimijoita. Joka tapauksessa ansiotasoon liittyvä riski on kokonaan poimijoilla, jotka voivat itsestään riippumattomista syistä jäädä vähille ansioille tai jopa tappiolle matkastaan Suomeen.

Auttavien tahojen kohtaamilla kerääjillä ei useimmiten ole selvää kuvaa siitä, kuinka paljon kuluja heille Suomessa syntyy. Kuluja on paljon ja niitä syntyy koko ajan lisää ruuasta, poltto-aineesta, auton vuokrasta, majoituksesta, poimintavälineistä, puhelimesta ja vaatteista. Kerääjät eivät pysty seuraamaan ansioidensa kertymistä, eikä heillä ole reaaliaikaista käsitystä siitä, kuinka paljon he ovat tienanneet. Auttaviin tahoihin yhteydessä olleet kerääjät ovat kertoneet, että työt alkavat tyypillisesti aamuyöllä ja päättyvät myöhään illalla. Työtä on kerrottu tehtävän seitsemänä päivänä viikossa. Työpäivät ovat voineet olla jopa 18-tuntisia, eikä ruokahuolto ole metsässä järjestetty päivän aikana. Monet ovat uupuneet fyysisesti raskaasta työstä.

Auttajatahojen kohtaamat kerääjät ovat usein luku- ja kirjoitustaidottomia, heikosti koulutettuja ja jo kotimaassaan matalassa sosioekonomisessa asemassa. Heidän joukossaan on sekä yksin tulleita, pariskuntia että perheitä, joissa vanhemmat ovat lähteneet matkaan aikuisten lastensa kanssa. Heidät on värvätty Thaimassa koordinaattorien toimesta ja usein heille on annettu mar-jojen keräämisestä ja ansaintamahdollisuuksista Suomessa todellisuutta vastaamaton kuva. He ovat joutuneet ottamaan velkaa saapuakseen Suomeen, eivätkä siksi voi lopettaa poimimista ja palata kotiin kesken kauden. Usein heitä on myös uhkailtu, eikä heillä ole kykyä arvioida uh-kausten uskottavuutta, koska he eivät tunne suomalaista yhteiskuntaa. He ovat myös thaimaa-laisessa yhteiskunnassa heikossa asemassa, eikä heillä välttämättä ole kykyä arvioida uhkausten uskottavuutta tai toteuttamiskelpoisuutta sielläkään. Kerääjät ovat myös saattaneet allekirjoittaa sopimuksia, joiden mukaan he eivät saa ryhtyä oikeustoimiin.

Auttavien tahojen mukaan useat kerääjät luulevat olevansa työsuhteessa ja usein on olemassa kahdet erilaiset asiakirjat, yhdet Thaimaassa ja toiset Suomessa. Kerääjille on epäselvää, minkä sääntöjen perusteella toimitaan. Näin ollen koordinaattoreilla on suuri valta; toisilla heistä on

omat yritykset, jonka kautta he toimivat, ja toiset ovat marjayritysten työntekijöitä. He rekrytoivat kerääjiä ja hoitavat asioita Thaimaan viranomaisten kanssa.

2.2 Luonnontuoteala Suomessa

Metsämarjojen kokonaisvuosisadoksi on arvioitu noin 500–1000 miljoonaa kiloa, josta keruukelpoisia ja kohtuullisesti saavutettavia marjoja on arviolta kolmannes. Kaupallisesti tärkeimmät marjat ovat mustikka, puolukka ja lakka. Talteenottoasteen mustikalla ja puolukalla arvioidaan olevan noin 10 % vuotuisesta biologisesta kokonaissadosta koko maan osalta. Teollisuuden määrästä päätyy noin 15 miljoonaa kiloa. Metsämarjojen talteenottomäärä on MARSII-tilastoinnin (Kantar TNS Agri Oy 2022) mukaan vaihdellut viimeisen kymmenen vuoden (2012–2021) aikana 9,0 – 26,7 miljoonan kilon välillä. Kokonaismäärän lisäksi vuosittaista vaihtelua on runsaasti marjalajeittain ja satoalueittain. Kaupallinen keruu on nykyisin pitkälti ulkomaisten kerääjien varassa, viimeisten viiden vuoden aikana ulkomaiset kerääjät ovat MARSII-tilastojen mukaan keränneet 75–93 prosenttia vuosittaisesta marjamäärästä.

Pellervon taloustutkimuksen laatiman selvityksen³ mukaan Suomessa toimivia isoja luonnonmarjatoimijoita on neljästä viiteen. Niistä kolme epäillään lehtitietojen mukaan ihmiskaupasta ja kilpailulainsäädännön rikkomisesta.

2.3 Kerääjien maahantulo

2.3.1 Turistiviisumi (vuoteen 2023 saakka)

Vuoteen 2023 asti luonnonmarjoja keräävien, viisumivelvollisten kolmansien maiden kansalaisten korkeintaan 90 päivää kestävään lyhytkestoiseen maahantuloon ja maassa oleskeluun sovellettiin Schengenin viisumisäädöstä⁴. Ulkoministeriö ei ollut ennalta määritellyt niitä maita, joista viisumivelvollisten kolmansien maiden kansalaisten oli mahdollista tulla keräämään luonnonmarjoja. Näin ollen viisumihakemuksia luonnonmarjankeruuun on voitu ottaa vastaan missä tahansa maahantuloasioita hoitavassa Suomen edustustossa. Matkan tarkoituksen ollessa luonnonmarjojen keruu, viisumia ei ole kuitenkaan voinut hakea Suomea viisumiasioiden edustavan toisen Schengen-maan edustustosta. Käytännössä suurin osa ulkomaalaisista kerääjistä on ollut Thaimaan kansalaisia ja viisumeita on haettu Suomen suurlähetystöstä Bangkokissa.

Viisuminmyöntö perustuu viisumisäädösten edellyttämään yksilölliseen kokonaisharkintaan. Kerääjän tulee viisumia haettaessa esittää asiakirjoja, joilla näytetään oleskelun tarkoitus ja edellytykset. Hänen tulee esittää maassa oleskelun ajaksi toimeentuloon vaadittavat ja lähtömaahan paluun edellyttämät varat. Jos hän ei voi osoittaa riittäviä varoja viisumia haettaessa, kerääjän on esitettävä selvitystä siitä, että hän pystyy hankkimaan varat maassa oleskellessaan. Maahantulon edellytyksenä on myös, että henkilöä ei ole määrätty maahantulokieltoon eikä hän vaaranna yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

³ Busk, Henna; Heimonen, Raija; Määttä, Kalle; Norkio, Antti; ja Vaahtoniemi, Saara: Luonnonmarjanpoimintaa koskeva selvitys- Ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden työsuhteisuuden ja elinkeinonharjoittamisen taloudellisia vaikutuksia arvioiva selvitys, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:19

⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 810/2009, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2009, yhteisön viisumisäädösten laatimisesta (viisumisäädöstö)

Schengen-viisumin myöntämisen edellytyksenä oleva varallisuusvaatimus tai mahdollisuus toimeentulon ansaitsemiseen Suomessa määräytyy viisumisäännösten 21 artiklan 3 b ja 5 kohdan mukaisesti. Koska luonnonmarjankerääjien viisumihakemusten käsittelyssä sovelletaan EU:n viisumisäännöstöä, kerääjien viisumiharkinnassa on huolellisesti arvioitava, että viisumihakijalla on riittävät varat oleskelukustannustensa kattamiseen, ottaen huomioon sekä suunnitellun oleskelun kesto että lähtö- tai asuinmaahan paluu, tai että hän kykenee oleskelunsa aikana hankkimaan laillisesti nämä varat. Varallisuusvaatimusta arvioitaessa on huomioitava, että kerääjällä ei ole oikeutta tehdä muuta ansiotyötä luonnonmarjojen poimintaan myönnetyllä viisumilla.

Arvioitaessa oleskelukustannusten kattamiseen tarvittavia riittäviä varoja on otettava huomioon Suomen asettama viitemäärä, joka on tällä hetkellä vähintään 50 euron minimiansio lentolipun ja majoituskustannusten ansaitsemisen jälkeen maassa oleskelupäivältä. Schengen-viisumeiden päiväkohtaista varallisuusvaatimusta nostettiin 1.1.2024 alkaen 50 euroon matkapäivää kohden, aiemman 30 euron sijasta.

Viisumihakemuksen liitteeksi tarvitaan todisteet riittävistä varoista, esimerkiksi hakijan palkkakuitit tai pankkitositteet viisumihakua edeltävän kolmen kuukauden ajalta. Mikäli hakija on kuitenkin aiempina vuosina ollut Suomessa keräämässä luonnonmarjoja, tulee hänen liittää hakemuksen liitteeksi todistus aiempina vuosina saaduista tuloista saman kutsuvan yrityksen kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Tämä käytäntö otettiin käyttöön satokaudelle 2023 haettavaan viisumeihin. Edellisen satokauden ansiot voidaan ottaa viisumiharkinnassa huomioon. Mikäli hakija ei pysty esittämään turvattua toimeentuloa Suomessa oleskelun ajalta, tai muut viisumin myöntämisen edellytykset eivät täyty, viisumi voidaan evätä. Kielteiseen viisumipäätökseenhakemukseen voi hakea oikaisua ulkoministeriöltä ulkomaalaislain 190 a §:n nojalla.

Jos marja-alan toimija oli kutsunut hakijan Suomeen, toimijan kutsu oli toimitettava viisumihakemuksen liitteenä. Suomeen ulkomaalaisia kerääjiä kutsuvan marja-alan yrityksen oli oltava riittävän vakavarainen voidakseen selviytyä marjalain mukaisista velvoitteistaan Suomeen saapuvia luonnonmarjanpoimijoita kohtaan, ja sillä oli oltava henkilöresursoitu toimipiste Suomessa. Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto antoi Suomen ulkomaanedustustolle pyynnöstä lausunnon kerääjän maahan kutsuvan luonnontuotekeruualan toimijan taloudellisista ja eräistä muista edellytyksistä. Suomen edustustot tarvitsivat mainitun asiantuntijaviranomaisen antaman arvion kutsujan luotettavuudesta viisumiharkintaa varten, sillä kerääjillä oli oltava mahdollisuus ansaita vähintään 30 euroa (nykyään 50 euroa) jokaista oleskelupäivää kohden. Edellä mainittu lausunto ja arvio toimijan luotettavuudesta voitiin ottaa huomioon viisumiharkinnassa.

Kutsujan luotettavuus oli yksi osatekijä viisumin myöntämisen kokonaisharkinnassa. Lausunnoissa voitiin arvioida vain marjalain 5 §:n mukaisia edellytyksiä kuten yrityksen taloudellisten velvoitteiden hoitamisesta. Tiedot kerääjille maksetuista ansioista perustuivat kuitenkin yrityksiltä saatuihin tietoihin. Lausunnoissa ei ilmennyt huomautettavaa yritysten velvoitteiden laiminlyönnistä. Edustustot eivät saaneet lausuntojen kautta yksilöllisen hyväksikäyttöriskin kannalta olennaisia tietoja.

Luonnonmarjanpoimintaan myönnettiin pääsääntöisesti kertaviisumi. Luonnonmarjankeräämistä varten myönnetty Schengen-viisumi oli tarkoitettu vain Suomessa tehtävään luonnonmarjankeräämiseen. Viisumia myönnettäessä viisumin huomiokenttään kirjattiin ”Seasonal wild berry picking FI”, jolla osoitettiin matkan tarkoitus. Myönnetty viisumi ei ole tae maahanpääsulle, vaan rajavartiolaitos arvioi maahantulon edellytykset rajatarkastuksessa erikseen.

2.3.2 Työntekijän oleskelulupa ja muut maahantulon vaihtoehdot marjakaudella 2024

Ulkoministeriö tiedotti 15.3.2024 keskeyttävänsä luonnonmarjanpoimijoiden Schengen-viisumihakemusten vastaanoton Thaimaassa. Keskeytys merkitsee, ettei Thaimaan luonnonmarjan-kerääjille myönnetä Schengen-viisumeita kesän 2024 satokaudeksi. Hakemusten vastaanoton keskeytys koskee kaikkia hakijoita Suomen Bangkokin-suurlähetystön toimipiiriin kuuluvissa maissa: Thaimaassa, Kambodzhassa ja Myanmarissa. Ministeriön ohjeistus perustui ministeriön tekemään laajaan tilanearvioon.

Ulkoministeriön linjauksen taustalla ovat olleet viimeisimpinä syksyllä 2023 esiin tulleet vakavat rikosepäilyt ja tammikuussa 2024 nostetut syytteet törkeästä ihmiskaupasta marja-alalla. Lisäksi muun muassa Thaimaan viranomaisilta on satokauden 2023 jälkeen tullut ulkoministeriön tietoon, että kerääjien ja koordinaattorien välillä on solmittu sopimuksia, jotka on otsikoitu työ-sopimuksiksi, jolloin turistiviisumi ei enää ole oikea maahantulon väline. Kokonaisuutena arvioiden Schengen-viisumin myöntöedellytykset eivät ulkoministeriön arvion mukaan täyty eikä turistiviisumeita voitaisi myöntää luonnonmarjankeruuseen.

Satokaudella 2024 vaihtoehdoksi thaimaalaisia poimijoita rekrytoiville yrityksille on käytännössä jäänyt palkata poimijat työsuhteisiin, jolloin poimijat voivat hakea työntekijän oleskelulupaa (TTOL). Lisäksi olisi mahdollista, että poimijat olisivat työsuhteessa Thaimaassa olevaan yritykseen, joka lähettäisi poimijan Suomeen. Myös tällöin haettava oleskelulupa olisi työntekijän oleskelulupa. Alalla on olemassa yleissitova työehtosopimus, sillä maaseutuelinkeinojen TES:in mukaan metsämarjojen, -sienien ja muiden luonnontuotteiden poiminta ja keruu ovat osa maaseutuelinkeinoja.

Työntekijän oleskeluluvasta säädetään ulkomaalaislain 72 §:ssä. Osana päätöstä tehdään myös niin sanottu saatavuusharkinta, eli selvitetään, onko työvoimaa jo saatavilla työmarkkinoilla. Saatavuusharkinta perustuu ELY-keskusten alueellisiin linjauksiin ulkomaisen työvoiman käytöstä. Alueellisissa linjauksissa esim. Pohjois-Pohjanmaalla ei metsätalouden avustavaa työtä ole keväällä 2024 vapautettu saatavuusharkinnasta. Tämä ei tarkoita, että lupaa ei voisi myöntää, vaan johtaa siihen, että prosessiin tulee varata enemmän aikaa, kun työnantajan pitää avata työpaikka julkiseen hakuun kahden viikon ajaksi ja sitä kautta selvittää, olisiko työvoimaa saatavissa Suomesta/EU-ETA-alueelta.

Yritykset voivat myös yrittää palkata kerääjiä, jotka jo ovat Suomessa tai jotka pääsevät maahan viisumivapaasti, joko marjalain puitteissa itsenäisinä toimijoina tai työsuhteisiin.

Teoriassa myös yrittäjän oleskelulupa olisi mahdollinen maahantuloaväylä, mutta käytännössä tämän luvan hakeminen olisi poimijoille työlästä, koska heidän tulisi perustaa Suomeen yritys ja selviytyä yrittäjyyden mukanaan tuomista velvoitteista.

2.4 Kausityödirektiivin ja -lain soveltamisala

Kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (907/2017, jatkossa kausityölaki) pohjautuu kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijänä työskentelyä varten annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/36/EU (kausityödirektiivi). Kausityödirektiivi jättää soveltamisalan määrittelyn avoimeksi ja käytännössä kytkee sen vain vuodenaikojen vaihtelun mukaiseen työvoiman tarpeen vaihteluun. Direktiivin 3 artiklan c alakohdan mukaan kausiluonteisella toiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jonka kausittaisiin olosuhteisiin liittyvä toistuva tapahtuma tai tapahtumasarja sitoo tiettyyn aikaan vuodesta, jolloin työvoimaa

maa tarvitaan huomattavasti enemmän kuin tavallisesti käynnissä olevassa toiminnassa. Johdantokappaleessa mainitaan lisäksi, että kausittaista työvoiman tarvetta esiintyy esimerkiksi maataloudessa ja puutarhaviljelyssä erityisesti istutus- tai sadonkorjuu-aikaan tai matkailussa erityisesti lomakaudella. Käytännössä siis soveltamisala määritellään laatimalla 2 artiklan sisältämän säännöksen mukainen luettelo aloista, johon kuuluu kausiluonteista toimintaa. Luettelo on Suomessa toteutettu antamalla se asetuksella, eli valtioneuvoston asetuksella maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista (966/2017, kausityöasetus).

Kausityöasetuksen 1 §:ssä mainitaan TOL 2008- toimialaluokituksen perustuen ne toimialat, joille Suomessa voi saada kausityöhön oikeuttavan luvan. Sen 1 momentin mukaan maatalouden alaan kuuluvat toimialat, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa, ovat toimialaluokituksen TOL 2008 mukaiset toimialat A 01 Kasvinviljely ja kotieläintalous ja niihin liittyvät palvelut, ei kuitenkaan A 017 Metsästys ja sitä palveleva toiminta ja A 02100 Metsänhoito.

TOL 2008 toimialaluokituksen A pääluokan nimi on maatalous, metsätalous ja kalatalous. Sen alle kuuluvat A01 kasvinviljely ja kotieläintalous, riistatalous ja niihin liittyvät palvelut, A02 metsätalous ja puunkorjuu ja A03 kalastus ja vesiviljely. Nykyisistä kausityöasetuksessa mainituista aloista A01 kuuluu maatalouden luokkaan, ja A02100 metsänhoito kuuluu metsätalouden luokkaan. Tämä ratkaisu ei ole täysin johdonmukainen asetuksenantovaltuutuksen sanamuodon kanssa. Kausityölain soveltamisala määräytyy sen 1 §:n 2 momentin mukaan, niin että lakia sovelletaan kausiluonteiseen toimintaan maatalouden ja matkailun aloilla. Lain 24 §:ssä säädetään, että valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin niistä maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa. Kuitenkin jo tällä hetkellä asetuksessa mainitaan myös metsätalouden luokkaan kuuluva ala.

Talvella 2022-2023 työ- ja elinkeinoministeriössä ryhdyttiin valmistelemaan kausityöasetuksen muutosta, jonka tarkoituksena oli, että luonnontuotteiden keruu kuuluisi jatkossa kausityölain soveltamisalaan.⁵ Tällöin oikeusministeriö toi kuitenkin lausuntopalautteessaan esille, että kausityölain asetuksenantovaltuutuksen muotoilu ei välttämättä mahdollistaisi luonnonmarjankeruun lisäämistä sen soveltamisalaan. Johtopäätöksenä oli, että ensin tulisi muuttaa kausityölain asetuksenantovaltuutusta ja vasta sitten voitaisiin lisätä luonnonmarjankeruu asetukseen ja siten kausityölain soveltamisalaan. Asetusvalmistelu päättyi tuolloin, koska lakimuutoksia ei olisi ehditty enää viedä istuvan eduskunnan käsiteltäväksi. Näin ollen tässä esityksessä ehdotetaan asetuksenantovaltuutuksen muuttamista siten, että se yksiselitteisesti kattaa myös metsätalouden luokkaan kuuluvat alat.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on saattaa luonnonmarjankerääjät normaalien maahantulomenettelyiden piiriin, sisällyttämällä luonnonmarjanpoiminta kausityölain soveltamisalaan. Lisäksi tavoitteena on korjata kausityölain soveltamisalaa, niin että se paremmin vastaa alakohtaiseen tarpeeseen kausittaiselle työvoimalle. Esityksellä tavoitellaan myös luonnonmarjankerääjien aseman parantamista, kun heille taataan vähimmäisansiot ja liiketoiminnan riski siirtyy yrityksille ja pois kerääjiltä.

⁵ <https://tem.fi/hanke?tunnus=TEM091:00/2022>

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä esitetään muutettavaksi kausityölain soveltamisalaa, jotta luonnontuotteiden keruu voidaan saattaa kausityöasetusta muuttamalla kausityölain soveltamisalaan. Näin ollen pääreitti maahantuloon EU/ETA-alueen ulkopuolelta luonnonmarjojen keräämistä varten olisi jatkossa kausityöluvan hakeminen.

Kerääjien pääsääntöinen työsuhteisuus helpottaisi hyväksikäytön torjuntaa ja siihen puuttamista, kun olisi olemassa selkeät ehdot, joihin voidaan verrata toteutuneita ansioita ja muita työskentelyn ehtoja ja olosuhteita. Lisäksi muutoksella asetettaisiin luonnonmarja-ala samaan asemaan kuin muut kausiluontoista työvoimaa tarvitsevat alat.

Luonnonmarjojen keräämisen lisäämisellä kausityöasetuksen soveltamisalaan ei kuitenkaan automaattisesti muutettaisi kaikkea luonnonmarjojen keräämistä työsuhteiseksi työksi. Työsuhteen olemassaoloa arvioitaisiin edelleen työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisen perusteella.

Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä siitä, että jokin oikeussuhde olisi tai ei olisi työsuhde, vaan arvio tehdään tarkastelemalla täyttyvätkö työsuhteen tunnusmerkit (työsopimuslain (51/2001) 1 §:ä). Säännöksiä ei ole myöskään siitä, että jokin toiminta olisi välttämättä järjestettävä työsuhteen muotoon tai että sitä ei olisi sallittua järjestää työsuhteen muotoon. Taustalla on sopimusvapaus: lähtökohtaisesti on osapuolten itsensä valittavissa se, millaiseen oikeudelliseen muotoon he järjestävät keskinäiset oikeussuhteensa. Sillä, millainen oikeussuhde on valittu, luonnollisesti on oikeudellisia seuraamuksia. Luonnontuotteiden keruun saattaminen kokonaan työsuhteiseksi edellyttäisi siitä erikseen lailla säätämistä. Tällaiseen sääntelyyn on suhtauduttu varauksella. Sen sijaan lainsäätäjät voi säätää maahantulon edellytyksistä ja asettaa maahantulon ehdoksi sen, että poimijalla on työsuhteinen, kuten nyt tehtäisiin.

Marjalain 3 §:ssä säädetään lain suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Jos kerääjän ja luonnontuotekeruualan toimijan välinen oikeussuhde täyttää työsuhteisen tunnusmerkit, sovelletaan marjalain asemesta työsuhteisyyttä. Marjalaisissa ei siis suljeta pois, eikä edes voitaisi sulkea pois, etteikö marjoja voitaisi kerätä työsuhteisyydessä. Työsuhteinen metsämarjojen poiminta on otettu huomioon myös maaseutuelinkeinojen (yleissitovan) työehtosopimuksen soveltamisalamääräyksessä eli poimintaan sovelletaan kyseistä työehtosopimusta.

Suomessa muutoin olevat henkilöt voisivat poimia marjoja ja myydä niitä yrityksille ja näin täydentää toimeentuloaan. Tällöin tosin tulisi työsuojeluvalvonnassa arvioitavaksi, onko kerääminen tosiasiallisesti itsenäistä ja omaan lukuun tapahtuvaa, vai työsuhteista toimintaa. Tässä tapauksessa toiminnan pitäisi olla järjestetty jotenkin eri tavalla kuin työsuhteessa tapahtuvan poiminnan, jotta kyseessä ei olisi vain yritys kiertää työlainsäädäntöä. Mikäli kerääminen olisi itsenäistä, sovellettaisiin toimintaan jatkossakin soveltuvin osin marjalakia.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Kerääjien maahantulo

Maahantulo tapahtuisi jatkossa siten, että kerääjät hakisivat jotakin kausityöhön oikeuttavaa lupaa. Haettava lupa riippuu siitä, kuinka pitkäksi aikaa maahan saavutaan. *Kausityöviisumin* myöntää edustusto henkilölle, joka on sellaisen maan kansalainen, joka tarvitsee viisumin tulla Suomeen, jos kausityötä koskevan oleskelun on tarkoitus kestää enintään 90 päivää.

Kausityötodistuksen myöntää Maahanmuuttovirasto henkilölle, joka tulee valtiosta, jonka kansalaiset eivät tarvitse viisumia Schengen-alueelle saapumista varten ja työskentelyn on tarkoitus kestää enintään 90 päivää. Viisumivapaudesta ja viisumivelvollisuudesta säädetään neuvoston asetuksessa ((EU) 2018/1806) luettelon vahvistamisesta kolmansista maista, joiden kansalaisilla on oltava viisumi ulkorajoja ylittäessään, ja niistä kolmansista maista, joiden kansalaisia tämä vaatimus ei koske. Viisumivapaita valtioita ovat tämän esityksen antamishetkellä muun muassa Ukraina ja Moldova. *Kausityöoleskeluluvan* myöntää myös Maahanmuuttovirasto, kun kausityötä koskevan oleskelun on tarkoitus kestää yli 90 päivää. Lisäksi 6-9 kuukauden mittaiseen kausityöhön lupa myönnetään noudattaen työntekijän oleskeluluvan myöntämisestä ulkomaalaislain 5 luvussa säädettyä menettelyä, johon kuuluu muun muassa saatavuusharkinta.

Kausityöhön oikeuttavat luvat ovat työnantajakohtaisia ja lupaa voi hakea samanaikaisesti usealle eri työnantajalle. Jos työsuhhteessa tapahtuu muutoksia, henkilö voi myös hakea uuden työnantajan lisäämistä lupaansa.

Käytännössä marjanpoimijat saapuvat tyypillisesti Suomeen alle kolmeksi kuukaudeksi, jolloin he hakisivat kausityöviisumia. Tällöin edustusto suorittaa normaalin viisumisäännösten mukaisen maahantulon edellytysten tarkastamisen ja riskinarvioinnin ja tarkastavat lisäksi kausityölain mukaiset edellytykset.

4.2.2 Hyväksikäytön ehkäisy

Työsuhde tai kausityöhön vaadittava maahantulolupa eivät itsessään poistaisi riskiä työperäiseen hyväksikäyttöön. Riskin hallinta kuitenkin helpottuisi, kun poimijat kausityöntekijöinä olisivat työlainsäädännön piirissä, jolloin tulee sovellettavaksi muun muassa työsuhhteesta, työturvallisuudesta sekä työterveyshuollosta annettu lainsäädäntö, joiden noudattamista työsuojeluviranomainen valvoo. Lisäksi mahdollisesti soveltuvan yleissitovan työehtosopimuksen säännökset tulevat noudatettavaksi. Tähän asti luonnontuotteiden kerääjien ansioihin ovat vaikuttaneet muun muassa satotilanne, sää sekä luonnontuotteiden hinta. Myyntihintaan kerääjällä itsellään on ollut vain rajallinen mahdollisuus vaikuttaa. Ehdotettu muutos takaa kerääjille työnantajan maahantulopaprosessissa vakuuttaman palkan ja samalla lupaa varten vaaditun minimitoimeentulon. Kokonaisuudessaan kerääjien asema olisi näin turvatumpi kausityöntekijöinä.

Kausityöhön oikeuttavien lupien myöntämistä koskevassa harkinnassa pystytään myös paremmin etukäteiskontrollilla varmentamaan työnantajaan liittyviä seikkoja. Kausityölain 7 §:n mukaan kausityöhön oikeuttava lupa voidaan evätä työnantajasta johtuvasta syystä muun muassa silloin, kun sitä on haettu työskentelyyn sellaisen työnantajan palveluksessa, jolle on määrätty seuraamuksia työnantajavelvoitteiden rikkomisen tai laittoman työnteon vuoksi, jolle on määrätty seuraamuksia kausityölain mukaisten velvoitteiden vakavasta laiminlyönnistä, joka ei ole noudattanut lakiin tai työehtosopimukseen perustuvia sosiaaliturvaan, verotukseen, työntekijöiden oikeuksiin, työoloihin tai työehtoihin liittyviä velvoitteitaan tai jonka yritys on haettu konkurssiin tai jonka yrityksellä ei ole mitään taloudellista toimintaa. Nämä epämisperusteet ovat huomattavasti laajemmat, kuin edellä mainitut perusteet, joilla marjalain mukaan luonnontuotealan toimijan luotettavuushakemus voidaan hylätä. Tämä mahdollistaisi turistikausityöviisumia ja marjalakia huomattavasti laajemman enakkokontrollin.

Kausityölaki sisältää myös säännökset esimerkiksi majoituksesta. Lain 19 §:n 2 momentissa säädetään, että silloin kun työnantaja järjestää majoituksen tai se järjestyy työnantajan kautta, vuokran on oltava kohtuullinen ja että palkkaa ei automaattisesti saa vähentää palkasta, että majoituksesta on sovittava kirjallisesti ehdot selkeästi ilmoittaen ja että työnantajan on huoleh-

dittava siitä, että majoitus vastaa yleisiä terveys- ja turvallisuussäännöksiä. Myös tämä on omiaan varmistamaan, että työntekijät eivät joudu hyväksikäytetyiksi esimerkiksi siten, että heiltä peritään ylisuuria vuokria majoituksen laatuun nähden.

4.2.3 Taloudelliset vaikutukset

4.2.3.1 Kotitalouksien asema

Esityksellä on tunnistettu olevan vaikutuksia kotitalouksien asemaan. Kerääjien palkkaaminen työsuhteisiin voi nostaa marjojen kuluttajahintoja, jolla on vaikutuksia kuluttajien haluun ja kykyyn ostaa kotimaisia marjoja. Pellervon taloustutkimuksen tekemän selvityksen mukaan luonnonmarjayritysten kustannusten nousu aiheuttaa paineita marjojen hintojen nostamiselle. Yrityshaastatteluisissa tuotiin esiin myös laajemmat vaikutukset raaka-aineen kustannuksen noususta liitännäiseen teollisuuteen, hotelli- ja ravintola-alaan sekä vähittäiskaupan asiakkaille. Kuluttajien halukkuus maksaa kotimaisesta marjasta korkeampaa hintaa ulkomaiseen marjaan verrattuna vaikuttaa käytännössä merkittävästi esityksen lopullisiin vaikutuksiin.

4.2.3.2 Vaikutukset yrityksiin

Mikäli ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden maahantuloon edellytettäisiin jatkossa työsuhdetta suomalaiseen yritykseen, se nostaisi yritysten kustannuksia verrattuna aiempien satokausien toimintamalliin.⁶ Pellervon taloustutkimuksen selvityksen mukaan suoria taloudellisia vaikutuksia luonnonmarja-alan yrityksille työsuhteisuuteen siirtymisestä olisivat kohonneet palkkauskustannukset. Kausityöstä työnantajalle kuuluvia sosiaalivakuutusmaksuja ovat sairausvakuutusmaksu ja työeläkevakuutusmaksu. Työnantaja on lisäksi velvollinen työtapa- turma- ja ammattitautilain (459/2015) nojalla vakuuttamaan luonnontuotteiden kerääjät myös työtapatapaturman ja ammattitaudin varalta. Edellytyksenä on, että työnantajan kalenterivuoden aikana teettämästä työstä maksama tai maksettavaksi sovittu työansio on yhteensä vähintään 1 400 euroa (vuonna 2023). Myös ryhmähenkivakuutusmaksu maksetaan työtapaturvavakuutuksen yhteydessä kaikista vakuutuksen piiriin kuuluvista henkilöistä, ja sen suuruus on noin 0,06 prosenttia palkkasummasta. Lisäksi työnantajan tulee järjestää työterveyshuolto (Työterveys- huoltolaki 1383/2001).

Selvityksessä on arvioitu karkeasti työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen suuruutta yhtä luonnonmarjanpoimijaa kohden. Samoin kuin poimijoiden kohdalla, laskelmat pohjautuvat ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden toteutuneisiin keskimääräisiin bruttoansioihin vuodelta 2022 sekä oletukselle poimijoiden vähimmäispalkasta. Työnantajamaksut yhdestä luonnonmarjanpoimijasta ovat noin 920–1 240 euroa. Verrattuna luonnonmarjanpoimijoiden keskimääräisiin bruttoansioihin vuonna 2022 (5 666 euroa) esimerkkilaskelmien palkkauskulut työnantajamaksuineen olisivat noin 1000 euroa korkeammat, mikäli kerääjille maksettaisiin maaseutuelinkeinojen työehtosopimuksen mukaista kuukausipalkkaa. Tässä on kuitenkin tärkeää huomioida, että laskelmat on tehty 40 viikkotyötunnin oletuksella, kun vuoden 2022 bruttoansiot ovat todennäköisesti kohdistuneet selvästi suuremmalle viikkotyötuntimäärälle, joten todellinen työaikakorjattu kustannusten nousu olisi todennäköisesti suurempi. Tästä johtuen luvut eivät ole vertailukelpoisia, koska poimijoiden aiempien vuosien viikkotyötuntimääriä ei tiedetä.

⁶ Busk, Henna; Heimonen, Raija; Määttä, Kalle; Norkio, Antti; ja Vaahtoniemi, Saara: Luonnonmarjanpoimintaa koskeva selvitys- Ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden työsuhteisuuden ja elinkeinonharjoittamisen taloudellisia vaikutuksia arvioiva selvitys, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:19

Pellervon taloustutkimuksen tekemän selvityksen mukaan tilastollisen yritysanalyysin perusteella luonnonmarjayritysten kannattavuus on viime vuosina selvästi heikentynyt. Heikon kannattavuuden perusteella voitaisiin arvioida, että etenkin matalan jalostusasteen yritykset saattaisivat kohdata vaikeuksia kannattavan liiketoiminnan harjoittamisessa työsuhteisuuteen siirtäessä. Toisaalta ainakin osa näistä yrityksistä voisi mahdollisesti kehittää uusia toimintatapoja sopeutuen uuteen toimintaympäristöön. Tämä voisi johtaa innovaatioihin esimerkiksi marjojen paikallistamisen ja satotilanteen seurannan osalta lisäen poiminnan tuottavuutta.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) on toimittanut syyskuussa 2023 tarkastuksia eräiden luonnonmarja-alan yritysten toimitiloissa. KKV selvittää, ovatko yritykset syyllistyneet kilpailua rajoittaviin menettelyihin luonnonvaraisten marjojen hankinta- ja tukkumyyntimarkkinoilla Suomessa. Mikäli tarkastuksissa havaitaan puutteita, voidaan todeta, etteivät markkinat ole olleet toimivat ja yritysten välinen kilpailu ei ole ollut toimivaa. Kausityöhön oikeuttaviin lupiin siirtymisen jälkeen marjan ostohintaa ei neuvoteltaisi enää yksittäisen kerääjän ja marjayrityksen välillä, jolloin markkinahinta määräytyisi selkeämmin marjan tuotanto- ja myyntiketjun myöhemmissä vaiheissa. Tällä voisi mahdollisesti olla vaikutusta yritysten väliseen kilpailuun ja markkinoiden toimivuuteen.

4.2.3.3 Vaikutukset kerääjiin

Kerääjien ansioista ei ole saatavilla objektiivista dataa, koska kyseessä ei ole veronalainen tulo, eli tietoja ei voida verifioida esimerkiksi tulorekisteristä. TE-toimisto on kerännyt yrityksiltä tietoa niiden maksamista palkkioista, mutta tiedot perustuvat yksinomaan yritysten omiin ilmoituksiin.

Yritysten toimittaminen tietojen perusteella luonnonmarjanpoimijoiden keskimääräiset bruttoansiot ovat olleet vuoden 2022 poimintakaudelta noin 5 700 euroa. Vuoden 2022 tulotiedot ovat edustavampia kuin vuoden 2023, koska vuonna 2023 maahan pääsi ulkoministeriön tiukemman viisumilinjauksen vuoksi vain kokeneita poimijoita, jotka tienaa paremmin. Tämä tulo on tuloverolain (1535/1992) 89 §:n nojalla verovapaata. Maaseutuelinkeinojen työehtosopimuksen mukainen vähimmäiskuukausipalkka on vuonna 2024 ollut 1 718,28 euroa.⁷ Kolmen kuukauden bruttopalkka olisi työehtosopimuksen mukaan siten n. 5 155 euroa. Lisäksi kerääjille maksettaisiin lomakorvaus, joka maaseutuelinkeinojen työehtosopimuksen mukaan on 12,5 % työansioista kun työsuhde on jatkunut alle vuoden. Kokonaisansiot olisivat silloin noin 5800 euroa. Todellisuudessa marjanpoimijat eivät ole maassa ihan kolmea kuukautta. Työehtosopimus mahdollistaa lisäksi urakkapalkkauksen, joka on hieman tuntipalkasta muodostettua kuukausipalkkaa suurempi, joka todennäköisesti monella poimijalla olisi käytössä. Näin ollen kolmen kuukauden kuukausipalkka antaa kuitenkin hyvän pohjan vertailun tekemiselle. On lisäksi huomattava, että palkkatulo on veronalaista, jolloin kerääjän tulisi maksaa noin 5800 euron bruttotuloista veroa veroprosentilla 7,9. Verojen lisäksi palkasta vähennetään kuitenkin myös eläkevaikutusmaksut 7,15 % (alle 53-vuotiaat).⁸ Palkasta jäisi siis karkeasti laskettuna nettona poimijalle noin 4 927 euroa. Työsuhteessa työskentelystä kertyisi luonnonmarjanpoimijoille myös eläkettä. Eläkekarttuman määrä yhden kauden työskentelystä Suomessa olisi kuitenkin vähäinen, arviolta noin 20 euroa.

⁷ Maaseutuelinkeinojen työehtosopimuksen mukaan kuukaudesta toiseen samansuuruisena maksettava kuukausipalkka lasketaan siten, että tuntipalkka kerrotaan luvulla 172. Vähimmäistuntipalkka 1.3.2024 alkaen on 9,99 euroa.

⁸ Työttömyysvakuutusmaksuja ei makseta työntekijästä, jolla on kausityöluupa.

Edelleen kummastakin ansiosta kerääjän maksettavaksi jäisi esimerkiksi matkat, viisumimaksut ja ruokakustannukset. Reaaliansioiden erotus olisi siten keskimääräisellä poimijalla noin 800 euroa. Keskimääräisen kerääjän ansiot laskisivat siten kausityöhön siirryttäessä. Poimijoiden ansiot ovat kuitenkin vaihdelleet huomattavasti ja joukossa on ollut sellaisiakin poimijoita, jotka eivät ole tienanneet mitään tai jotka ovat jääneet jopa tappiolle ja siten velkaantuneet poimintamatkan johdosta. Todellisuudessa siis poimijoiden joukossa olisi monia, joiden ansiot nousisivat huomattavasti. Lisäksi yrittämisen riski siirtyisi yritykselle, jolloin kerääjien olisi riskittävämpää lähteä Suomeen keräämään marjoja, kun heidän ansionsa olisivat huomattavasti enustettavampia.

4.2.3.4 Julkinen talous

Luonnontuotteiden kerääjät tulevat muutoksen jälkeen jatkossa pääsääntöisesti työeläkevakuutetuiksi. Työnantajan tulee ottaa työeläkevakuutus 17-vuotta täyttäneelle työntekijälle, jos hänen työansionsa ovat kalenterikuukauden aikana vähintään 65,26 euroa (vuonna 2023). Kertyneet työeläkkeet maksetaan aikanaan luonnontuotteiden kerääjille riippumatta kansalaisuudesta sekä siitä, missä maassa he maksuhetkellä asuvat. Pellervon taloustutkimuksen selvityksen mukaan eläkekertymän määrä yhden kauden työskentelystä Suomessa olisi arviolta noin 20 euroa vuosiansioista riippuen (Taulukko 5). Arviointi on kuitenkin vaikeaa, koska mitä useampana vuonna luonnonmarjanpoimija työskentelisi Suomessa, sitä enemmän hänelle eläkettä karttuisi. Lisäksi eläkkeiden laskemisessa käytetään elinaikakerrointa, mikä vaikuttaa eläkkeiden määrään vähentävästi.

Luonnonmarjanpoimijoiden työsuhteisuudella olisi vaikutusta myös valtion verotuloihin. Hyvin karkeasti arvioiden valtion verotulot kasvaisivat 2,6–3,5 miljoonaa euroa ansiotasosta riippuen, olettaen, että ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden lukumäärä pysyisi vuoden 2022 tasolla. Todellisuudessa verokertymä olisi pienempi, koska laskelmassa ei ole huomioitu mahdollisia vähennyksiä tuloverotuksessa. Suomella on myös verosopimus Thaimaan kanssa.⁹ Tavallisesti kausityöntekijät ovat Suomessa rajoitetusti verovelvollisia, sillä heillä ei ole Suomessa varsinaista kotia ja asuntoa eivätkä he oleskele Suomessa yhtäjaksoisesti yli kuuden kuukauden ajan. Tämä tarkoittaa myös sitä, että kausityöntekijät katsottaisiin Suomen ja Thaimaan välisen verosopimuksen tarkoittamalla tavalla Thaimaassa asuvaksi. Tällöin verosopimuksen mukaan Suomelle syntyy verotusoikeus palkkaan heti ensimmäisestä työskentelypäivästä lukien, kun työ tehdään Suomessa ja palkan maksaa suomalainen yritys tai ulkomainen yritys, jolla on Suomessa kiinteä toimipaikka.

Edellä kerrottu pätee myös Suomessa yleisesti verovelvolliseen eli yhtäjaksoisesti yli kuusi kuukautta Suomessa oleskelevaan kausityöntekijään, joka katsotaan verosopimuksen tarkoittamalla tavalla Thaimaassa asuvaksi. Verosopimus antaa myös Thaimaalle verosopimuksen mukaisena asuinvaltiona oikeuden verottaa kausityöntekijän Suomesta saamaa tuloa, mutta Thaimaa on tällöin velvollinen poistamaan mahdollisen kaksinkertaisen verotuksen hyvittämällä Suomeen maksetut verot. Lähtökohtaisesti verosopimus ei siis rajoita Suomen verotusoikeutta Thaimaasta Suomeen tulevien kausityöntekijöiden osalta, joilla on työsuhte suomalaisen työnantajaan.

Kausityöntekijöinä marjanpoimijat saavat myös oikeuden julkisen terveydenhuollon palveluihin. Kausityöntekijät rinnastetaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain

⁹ Suomen tasavallan hallituksen ja Thaimaan Kuningaskunnan hallituksen välinen sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi, 28/1986.

(612/2021) 56 §:n 3) –kohdan nojalla hyvinvointialueen asukkaaseen. Heillä on siis oikeus samoihin julkisen terveydenhuollon palveluihin kuin kunnan asukkaalla. Rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013) 20 §:n mukaan Kela korvaa valtion varoista hyvinvointialueelle, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle julkisen terveydenhuollon palvelusta aiheutuneet kustannukset, jos terveydenhuollon palvelu on annettu kausityöntekijälle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa. Tästä johtuen muutoksesta ei synny kustannuksia kunnille eikä hyvinvointialueille, vaan ne katetaan valtion varoista.

Oikeus sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaisiin etuuksiin, kuten korvauksiin mm. lääkkeitä ja lääkärinpalkkioista sekä päivärahoihin syntyy, jos sairausvakuutuslain 2 §:n viittauksen mukaisesti asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) 7 §:ssä mainitut työntekijäksi katsomisen edellytykset täyttyvät. Säännöksen mukaan Suomeen työhön tulevaa henkilöä pidetään työntekijänä, jos hänen ansiotulonsa ylittävät työttömyysturvalain (1290/2002) 6 luvun mukaisesti määritellyn rajan, joka vuonna 2023 on 800,02 e/kk. Sairausvakuutetulla kausityöntekijälle voi syntyä oikeus myös tartuntatautipäivärahaan, jos ansionmenetys on todennettavissa.

Luonnontuotteiden kerääjille ei tulisi kuitenkaan oikeutta perhe-etuuksiin eikä työttömyysetuuksiin. Kausityöntekijädirektiivin (2014/36/EU) art. 23.2. i) -alakohta antaa mahdollisuuden kansallisesti rajoittaa yhdenvertaista kohtelua perhe-etuuksien ja työttömyysetuuksien osalta. Perhe-etuuksien osalta rajoitukset on viety kausityöntekijädirektiivin kansallisen toimeenpanon yhteydessä lapsilisälakiin (1 a §:n 3. mom. 4) kohta) ja kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettuun lakiin (3 a §:n 4. mom.)

Samaan aikaan direktiivin kansallisen toimeenpanon kanssa on myös työttömyysturvalakiin (1 luvun 8 a §:n 4. mom.) viety työttömyysetuuksia koskeva rajaus. Työttömyysvakuutusmaksua ei myöskään tarvitse työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain (555/1998) 4 luvun 12 a §:n 8) –kohdan nojalla maksaa kausityöntekijöistä.

Koska yritysten kustannukset tulevat nousemaan, tulee kausityömalliin siirtyminen todennäköisesti vähentämään maahan saapuvien marjanpoimijoiden määrää. Vuonna 2021 maahan saapui 3224 kerääjää, vuonna 2022 4045 kerääjää ja vuonna 2023 ulkoministeriön tiukennettua vaatimuksiaan 2037 kerääjää. Vuonna 2024, kun kerääjien tulee hakea työntekijän oleskelulupaa, ovat yrittäjät ennakoineet, että noin 1500 kerääjää tulee hakemaan työntekijän oleskelulupaa.

Kaikki edellä mainitut oikeudet terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan on edellytysten täytyessä myös työntekijän oleskeluluvalla maahan saapuvalla henkilöllä. Koska turistiviisumeista on jo marjakaudella 2024 luovuttu ja siirrytty työntekijän oleskelulupamenettelyyn, eivät kausityölain- ja asetuksen muutokset enää aiheuta uusia kustannuksia julkiselle taloudelle.

4.2.3.5 Työllisyys ja työelämä

Muutoksella vaikutettaisiin marja-alalla varsinkin marjanpoimijoiden osalta työelämän laatuun. Kerääjien asema työmarkkinoilla selkeytyisi muutoksen ansioista ja muutoksella olisi vaikutuksia kerääjien työturvallisuuteen ja työhyvinvointiin. Lisäksi kerääjät olisivat muutoksen myötä yhdenvertaisessa asemassa muiden maahan kausiluontoista työtä tekemään saapuvien kolmansien maiden kansalaisten kanssa.

Kuten edellä jaksossa 4.2.3.2 on todettu, voi työsuhteeseen siirtyminen heikentää joidenkin yritysten edellytyksiä kannattavalle liiketoiminnalle. Pellervon taloustutkimuksen tekemässä selvityksessä pidetään myös mahdollisena, että osa nykyisistä luonnonmarja-alan toimijoista vetäytyisi markkinoilta.

Mikäli yritykset kohtaisivat suuria taloudellisia vaikeuksia ja joutuisivat lopettamaan toimintansa, olisi tällä myös vaikutuksia yritysten kykyyn työllistää heille vakituisesti ja ympärivuotisesti työskentelevien työntekijöiden määrää. Vaikutukset eivät valtakunnallisesti koske kovin kaan suurta määrää henkilöstöä, mutta alueellisesti työpaikoilla voi olla suuri merkitys.

Pellervon taloustutkimuksen tekemän selvityksen mukaan yritysten kotipaikat sijoittuvat pääasiassa Etelä- ja Pohjois-Karjalaan, Etelä- ja Pohjois-Savoön, Kainuuseen, Pohjanmaan rannikolle ja Itä-Lappiin. Vaikka marja-alan yritykset tyypillisesti ovat pieniä yrityksiä, jotka työllistävät 1-12 henkeä¹⁰, voi muutamankin työpaikan menetyksellä paikallisesti olla vaikutuksia, ottaen huomioon että alueilla uudelleen työllistyminen voi olla vaikeaa.

Ahvenanmaa

Kaupallista marjanpoimintaa ei tällä hetkellä tehdä Ahvenanmaalla ja lisäksi jokaisenoikeudet ovat Ahvenanmaalla rajoitetumpia kuin Manner-Suomessa. Esityksellä ei näin ollen ole erityisiä vaikutuksia Ahvenanmaahan.

4.2.4 Ympäristövaikutukset

4.2.4.1 Vaikutukset jokaisenoikeuksiin

Luonnonmarjojen keruuseen liittyvillä jokaisenoikeuksilla on pitkät perinteet Suomessa, ja niitä koskevat rajoitukset ovat vähäisiä. Ainoa poikkeus ovat tietyt alueet Lapissa, joilla metsämarjojen tai muiden niinin verrattavien luonnonvaraisten tuotteiden keräilyllä valtion maalta on paikallisen väestön toimeentulon kannalta huomattava taloudellinen merkitys. Tällöin maa- ja metsätalousministeriö voi päätöksellään kieltää keräilyn muilta.¹¹ Ahvenanmaan jokaisenoikeudet ovat rajoitetumpia kuin Ruotsissa ja Manner-Suomessa. Sielläkin saa marjastaa, mutta ei yksityismailla, puistoalueilla tai asutuksen läheisyydessä.¹²

Jokaisenoikeudet ovat yleisiä ja kuuluvat kaikille Suomessa oleskeleville kansalaisuudesta riippumatta. Ne ovat riippumattomia oikeuden käyttäjästä, käytön tarkoituksesta tai maa- ja vesialueen omistajasta. Myöskään sillä, toimitaanko jokaisen oikeudella kaupallisessa tarkoituksessa työsuhteessa tai elinkeinonharjoittajan ominaisuudessa, ei sinällään ole vaikutusta jokaisenoikeudella toimimisen edellytyksiin. Jokaisenoikeuden käyttöä ei ole laissa rajoitettu toiminnan tarkoituksen perusteella. Tämä olisi valvonnan kannalta hyvin hankalaa, ellei käytännössä mahdotonta. Jokaisenoikeudella liikkuvan ja toimivan ei tarvitse ilmaista ulkopuolisille liikkumisen tai oleskelun syytä. Vain poliisilla ja eräillä muilla viranomaisilla on lakiin perustuva oikeus selvittää jokaisenoikeudella toimivan henkilöllisyys.

Arvioitaessa jokaisenoikeudella toimimisen sallittavuutta ratkaisevaa on se, aiheutuuko toiminnasta vähäistä suurempaa haittaa maanomistajalle, maankäytölle tai luonnolle. Kaupallinen toiminta tai se tapahtuuko kerääminen työsuhteessa tai elinkeinon harjoittamisen yhteydessä ei automaattisesti tarkoita sitä, että vähäistä suuremman haitan kynnys ylittyy. Toiminnan tosiasia-

¹⁰ Busk, Henna; Heimonen, Raija; Määttä, Kalle; Norkio, Antti; ja Vaahtoniemi, Saara: Luonnonmarjanpoimintaa koskeva selvitys- Ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden työsuhteisyyden ja elinkeinonharjoittamisen taloudellisia vaikutuksia arvioiva selvitys, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:19

¹¹ Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa (332/1955).

¹² [Allemansrätten | Ålands landskapsregering \(regeringen.ax\)](https://www.allemansratten.se/Alands-landskapsregering/regeringen.ax)

alliset vaikutukset ratkaisevat tarvitaanko siihen maanomistajan suostumus. Toiminnan tosiasialliset vaikutukset riippuvat muun muassa kerääjäryhmän koosta, paikallisista luonnonolosuhteista, toiminnan luonteesta, luonnontuotteiden keräämisen menetelmistä, toiminnan säännöllisyydestä ja kestosta. Näin ollen yksin sillä, että marjoja kerätään työsuhteessa, ei ole vaikutusta jokaisenoikeuksien käyttämiseen.

Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.4.2 Perus- ja ihmisoikeudet

Ihmiskaupan vastainen toiminta Suomessa sai alkunsa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ja sen ihmiskaupan erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä, torjumista ja rankaisemista koskevan lisäpöytäkirjan hyväksymisellä vuonna 2000.¹³ Sekä lisäpöytäkirja että puitepäättös velvoittavat valtioita säätämään ihmiskauppa rangaistavaksi teoksi tiettyjen edellytysten mukaisesti. Lisäpöytäkirjan tarkoituksena on ehkäistä, torjua ja rangaista erityisesti naisia ja lapsia koskevaa ihmiskauppaa, minkä vuoksi sen painopiste on rikostorjunnassa.

Lisäpöytäkirjan keskeisin sisältö koskee ihmiskaupan määrittelemistä ja sen säätämistä rangaistavaksi teoksi sopimusvaltioiden lainsäädännössä. Lisäpöytäkirjan 3. artiklassa esitelty ihmiskaupan määritelmä on hyväksytty ja käytetty laajasti ja se on toiminut myös muiden sopimusten pohjana. Määritelmässä mainitaan pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö ja orjuuden kaltaiset olot ihmiskaupan tarkoituksena.

Myös Euroopan neuvostolla on Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta.¹⁴ Sopimus eroaa Palermon sopimuksen lisäpöytäkirjasta siinä, että se on uhrikeskeisempi ja monet yleissopimuksen artikkelit on kirjoitettu vahvasti valtiota velvoittavaan muotoon. Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen tärkeänä lisäarvona on sopimusvaltioiden valvontamekanismi, jolla valvotaan yleissopimuksen velvoitteiden noudattamista. Se koostuu riippumattomasta asiantuntijaelimestä, ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (GRETA), joka koostuu 15 jäsenestä ja osapuolten komiteasta, joka muodostuu yleissopimuksen osapuolten edustajista. GRETA arvioi määräajoin jokaista sopimusvaltiota ja laatii arviointiraportit. GRETA:n maaraporteissa marjanpoimijoiden asemaa on vuosien varrella käsitelty.

Myös EU:n tasolla on annettu jotain ihmiskauppaa koskevia direktiivejä, joilla on pyritty harmonisoimaan EU-valtioiden lainsäädäntöä. Keskeisiä ihmiskaupan vastaiseen toimintaan vaikuttavia direktiivejä ovat EU:n uhridirektiivi (2004/81/EY), EU:n ihmiskauppadirektiivi (2011/36/EU) ja EU:n uhridirektiivi (2012/29/EU). Ihmiskauppadirektiiviä ollaan tällä hetkellä uudistamassa. Lisäksi vuonna 2002 Euroopan unionissa hyväksyttiin puitepäättös ihmiskaupan torjunnasta.¹⁵

Kausityöhön oikeuttavien lupien oleskelulupaprosessissa on mahdollista viisumiharkintaa enemmän ottaa huomioon ihmiskaupan uhriksi joutumisen riskiä, johtuen siitä, että muun muassa työsuhteen ehdot ja majoitus tulee ilmoittaa viranomaisille. Lisäksi on olemassa selvä taso johon verrata toteutuneita työehtoja seuraamuskehikko, jonka puitteissa työnantajan palveluk-

¹³ SopS 70 ja 71/2006.

¹⁴ SopS 43 ja 44/2012. Ks. myös Explanatory Report: <https://rm.coe.int/16800d3812>.

¹⁵ 2002/629/YOS.

seen myönnettäviä lupia voidaan jatkossa tarkastella. Kerääjillä on Suomessa selvä oikeudellinen status ja käytössään selvät oikeusturvamekanismit. Kaikkea hyväksikäyttöä tai edes ihmiskauppaa ei voida kokonaan torjua vain kausityöhön siirtymisen avulla, mutta riskiä voidaan yllä olevilla perusteilla kuitenkin pienentää ja siten paremmin täyttää Suomen ihmisoikeusvelvoitteet.

4.2.4.3 Viranomaisvaikutukset

Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto/KEHA-keskus

Luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta annetun lain (487/2021) 8 §:ssä säädetään työ- ja elinkeinotoimiston tehtävistä luonnontuotteiden keruun alalla. Työ- ja elinkeinotoimiston tehtävänä on seurata luonnontuotekeruualan toimijaa koskevien edellytysten täyttymistä. Työ- ja elinkeinotoimisto antaa ulkomaalaisille kerääjille ja luonnontuotekeruualan toimijoille yhdessä työsuojeluviranomaisten kanssa neuvontaa lain 4–7 §:n soveltamisesta, ulkomaalaisten luonnontuotekeruualan viranomaisvastuista ja ohjaa asioimaan asiassa toimivaltaisen viranomaisen luo. Työ- ja elinkeinotoimisto antaa päätöksen luonnontuotekeruualan toimijan luotettavuudesta, seuraa kerääjän ansioiden maksamista ja kulujen veloittamista koskevien kieltojen noudattamista sekä antaa niistä edustustolle tai työsuojeluviranomaisille näiden pyynnöstä lausunnon. Työ- ja elinkeinotoimisto antaa Suomen ulkomaan edustustojen ja työsuojeluviranomaisten pyynnöstä lausuntoja ulkomaalaisia luonnontuotteiden kerääjiä Suomeen kutsuvien yritysten ennakkoselvityksistä, liiketoimintaedellytyksistä luonnontuoteteollisuuden alalla sekä kyvystä vastata ulkomaalaisia kerääjiä koskevista velvoitteista. Tehtävän hoitamista varten työ- ja elinkeinotoimistolle on osoitettu 3 henkilötyövuotta.

Tehtävä on valtakunnallisesti annettu elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetun lain (897/2009) 15 §:n nojalla annetulla työ- ja elinkeinoministeriön päätöksen nojalla Pohjois-Pohjanmaan TE-toimiston hoidettavaksi. Tehtävä siirtyy 1.1.2025 marjalain 8 §:n muutoksen nojalla Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksen (KEHA-keskuksen) hoidettavaksi. Koska tämän esityksen mukaiset muutokset on tarkoitus tulla voimaan 1.4.2025 viitataan tässä esityksessä jatkossa KEHA-keskuksen tehtävien muutokseen.

Kausityölain ja –asetuksen muuttamisen myötä KEHA-keskuksen marjalain mukaiset tehtävät todennäköisesti vähenevät merkittävästi. Tämä voidaan ottaa huomioon tehtävien uudelleen järjestämisessä, kun tarkemmat vaikutukset selviävät. Tässä esityksessä ei muuteta marjalakia tai suoranaisesti muuteta KEHA-keskukselle siirtyvää tehtävää, mutta oletus on, että marjalain piiriin kuuluvien tilanteiden määrä vähenee huomattavasti vuotta 2024 edeltäneestä tasosta. Marjayritykset voivat kuitenkin jatkossa esimerkiksi löytää poimijoita maassa jo oleskelevien joukosta ja järjestää toiminnan marjalain mukaisesti. Tehtävään tarvittavaa resurssia voidaan si-
annumukaisesti tarkastella KEHA-keskuksen sisäisissä prosesseissa.

Työsuojelu

Kausityönä suoritettava luonnontuotteiden keruu tapahtuisi työsopimuslain mukaisessa työsuhhteessa. Kausityöntekijöinä kerääjät olisivat työlaainsäädännön piirissä, jolloin tulee sovellettavaksi muun muassa työsuhhteesta, työturvallisuudesta sekä työterveyshuollosta annettu lainsäädäntö, joiden noudattamista työsuojeluviranomainen valvoo. Lisäksi mahdollisesti soveltuvan yleissitovan työehtosopimuksen säännökset tulevat noudatettavaksi.

Marjalaki on velvoittanut luonnontuotekeruualan toimijaa pitämään kerääjien nähtävillä viranomaisten yhteystiedot luonnontuotekeruualan toimijaa koskevan palautteen antamista varten

sekä ilmoittamaan ennalta kerääjien tukikohtien sijainti työsuojeluviranomaiselle. Myös työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain (44/2006, valvontalaki) 53 §:ssä säädetään siitä, että työnantajan on pidettävä nähtävillä mm. työsuojeluviranomaisen yhteystiedot työpaikalla työntekijöiden nähtävinä. Saman lain 4 §:ssä säädetään myös työsuojeluviranomaisen oikeudesta saada tarpeellista tietoa työnantajilta valvontaa varten. Lisäksi luonnontuotekeruualan toimijalla on marjalain nojalla velvollisuus sopimusehdoissaan huolehtia siitä, että luonnontuotekeruualan toimijan lukuun toimiva taho tai edustaja ei peri kerääjiltä maksua rekrytoinnista ja muista erikseen kielletyistä kuluista. Tätä velvollisuutta ei työnantajalla jatkossa olisi, jos kaikki keruutyö tehdään työsuhteisena.

Myös tukikohtien löytäminen tulee todennäköisesti vaikeutumaan työsuhteisuuden siirtymisen myötä. Tähän saakka tarkastusten kohdentaminen on ollut helpompaa (koska toimijoilla on ollut velvollisuus ilmoittaa ennalta jokainen kerääjien tukikohdan sijainti, tarkka tukikohdan käyttöaika, yhteyshenkilö, poimijoiden ja tukihenkilöiden lukumäärä). Työsuhteessa tapahtuvassa poiminnassa tällaista velvollisuutta toimittaa tietoja työsuojeluviranomaiselle ei ole. Kuten yllä on todettu, on työsuojeluviranomaisella kuitenkin laaja oikeus saada työnantajalta valvontaa varten tarvitsemiaan tietoja. Ero on siis lähinnä siinä, mitä tietoja työnantajan tulee omaaloitteisesti viranomaisille toimittaa.

Luonnontuotteita keräävien henkilöiden siirtyminen kausityölain soveltamisalan piiriin ja näin kausityöntekijöiksi vaikuttaa työsuojeluviranomaisten suorittamaan valvontatyöhön. Tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön mukaan työsuojeluviranomainen valvoo marjalain toteutumista, siltä osin kuin valvonta ei kuulu muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Työsuojeluviranomaiselle kuuluvia keskeisiä valvottavia asioita ovat tällä hetkellä lain 4 §:ssä mainittujen kerääjän oikeuksien toteutuminen ja 6 §:ssä mainitut luonnontuotekeruualan toimijan velvollisuudet perehdyttää kerääjä, toteuttaa yhteistyövelvollisuutta, pitää kerääjille tarjolla keruuvälineet ja -varusteet, huolehtia, että luonnontuotteiden sisäänostohinta on kerääjän tiedossa sekä pitää kerääjien nähtävillä viranomaisten yhteystiedot luonnontuotekeruualan toimijaa koskevan palautteen antamista varten.

Jos kerääjät ovat työsuhteisia, valvottavana on muun muassa työsuhteesta, työturvallisuudesta sekä työterveyshuollosta annetun lainsäädännön noudattaminen. Lisäksi työsuojeluviranomainen valvoo muutoksen myötä, että työntekijöillä on työnteko-oikeus. Valvottavaa lainsäädäntöä on kokonaisuudessaan enemmän, vaikka joitain marjalain nojalla aikaisemmin valvottavia asioita ei tulisi enää valvottavaksi. Työsuojeluviranomaisten valvontatyön kannalta työmäärää lisää se, jos samalla työnantajalla toimii kerääjiä – tai samat henkilöt keräävät luonnontuotteita - niin työsuhteissa kuin jokamiehenoikeuden nojalla. Samoin tukikohtien vaihtuminen vaikeuttaa valvontatyötä.

Ulkoministeriö

Useimmat kerääjät saapuisivat todennäköisesti Suomeen kausityöviisumilla, joka voidaan myöntää korkeintaan 90 päivän ajaksi. Kausityöviisumit kerääjille myönnettäisiin Suomen edustustoissa. Käytännössä viisumiharkinta on tähän asti keskittynyt Suomen Thaimaan suurlähetystöön Bangkokissa. Alussa painopiste kausityöviisumihakemusten käsittelyssä olisi todennäköisesti Suomen Bangkokin edustustossa, mutta muutokset alalla voisivat ohjata yrityksiä rekrytoimaan kerääjiä myös muualta kuin Thaimaasta, jolloin viisumivelvolliset kerääjät hakisivat kausityöviisumeita luonnonmarjojen keräämiseen myös muissa Suomen edustustoissa.

Kausityöviisumien käsittely edustustossa on turistiviisumihakemuksia työläämpää, koska kausityöviisumia myönnettäessä otetaan maahantulon edellytyksiä koskevan harkinnan lisäksi huomioon kausityölain vaatimukset. Kausityöviisumi on työntekoon Suomessa oikeuttava maahantulolupa ja viisumiharkinnassa tarkistetaan useita liiteasiakirjoja ja viranomaistietoja. Kausityöviisumihakemuksissa tarkastellaan siten sekä viisumisäännöstön että kausityölain mukaisten edellytysten täyttyminen. Kielteisten kausityöviisumipäätösten tekeminen edellyttää edustustossa yksityiskohtaisten perusteluiden laatimista päätöksen yhteyteen, mikä on työvaihe, jota ei ole normaalissa viisumimenettelyssä. Tämä on työvaihe, joka on normaalia kielteistä viisumipäätöksentekoa huomattavasti vaativampi ja työläämpi. Kerääjien turistiviisumihakemusten osalta viisumimenettelyssä on kuitenkin myös aiemmin huomioitu marjalain mukaisia luotettavuuspäätöksiä, joten menettely on jo aikaisemmin ollut jossakin määrin normaalia turistiviisumiharkintaa työläämpi. Mikäli epäselvyydet ja viitteet hyväksikäytöstä alalla jatkuvat, saattaisi edustustoja kuitenkin kuormittaa aiempaa enemmän myös kausityöviisumien osalta hakijoiden suulliset kuulemiset, yritysten taustojen selvittäminen ja kielteisten päätösten yksityiskohtainen perusteleva. Aiemmat alalla esiintyneistä epäselvyyksistä ja hyväksikäyttötapauksista johdun vaadittaisiin kausityölupien osalta edelleen tiivistä viranomaisyhteistyötä edustuston, ulkoministeriön ja muiden viranomaisten välillä.

Kerääjien saattaminen kausityölain piiriin lisäisi myös työmäärää ulkoministeriössä, jossa neuvotaan ja koulutetaan edustustoja maahantuloasioissa. Edustustot tarvitsevat oikeudellista tukea kausityöviisumien lupaharkinnassa, kielteisten päätösten yksityiskohtaisten perusteluiden laatimisessa sekä hallinto-oikeuteen tehtävien lausuntojen kanssa. Kerääjien osalta oikeudellisen tuen tarve korostuu johdun alaan liittyvistä epäselvyyksistä ja rikosepäilyistä.

Muutoksen vaikutuksia hakemusmääriin varsinkaan pitkällä aikavälillä ei voida tarkasti ennakoita, mutta esityksessä on selvityksiin nojaten ennakoitu niiden laskevan, koska yritykset joutuvat työsuhteeseen palkattaessa tarkemmin harkitsemaan, kuinka monelle kerääjälle he pystyvät takaamaan työehtosopimuksen mukaisen palkan. Lisäksi sivukulut nostavat kerääjien palkkaamisen kustannusta. Vaikutuksia edustustojen työmäärään on näin ollen vaikea arvioida, yhtäältä kausityöviisumihakemukset ovat turistiviisumihakemuksia työläämpiä, mutta toisaalta hakemusmäärien laskun ennakoitaan tasaavan myös edustustojen työmäärän nousua, koska aiemmat marjanpoimijoiden turistiviisumihakemukset jäävät pois.

Maahanmuuttovirasto

Suurin osa kerääjistä hakisi jatkossa todennäköisesti kausityöviisumia, jonka myöntää edustusto. Maahanmuuttovirastolle voisi kuitenkin tulla käsiteltäväksi kausityöoleskelulupa hakemuksia, jos osa kerääjistä saapuisi maahan yli 90 päivää kestäväan kausityöhön. Näitä hakemuksia ei kuitenkaan ennakoita tulevan kovinkaan montaa, jolloin Maahanmuuttoviraston tehtävien ei ennakoita lisääntyvän. Satokautena 2024 Maahanmuuttoviraston tehtävät ovat tilapäisesti lisääntyneet, kun marjanpoimijoiden on tullut hakea työntekijän oleskelulupaa, jonka myöntää Maahanmuuttovirasto. Tähän muutokseen liittyen ei Maahanmuuttoviraston resursseja ole lisätty, jonka johdosta kausityölain mukaisiin lupiin siirtymisen ennakoitaan palauttavan Maahanmuuttoviraston tehtävämäärän marjanpoimijoihin liittyen normaalitasolle. Kausityölain- ja asetuksen muutoksilla ei näin ollen ennakoita olevan resurssivaikutuksia Maahanmuuttovirastossa.

4.2.4.4 Vaikutukset tietojärjestelmiin

Maahanmuuttoviraston arvion mukaan kausityölain ja myöhemmin asetuksen muutos tarkoittaisi, että ulkomaalaisasioiden asiankäsittely- ja asiakashallintajärjestelmään (UMA) tulisi tehdä

päivityksiä uuden toimialan lisäämisen myötä. Nämä päivitykset voidaan kuitenkin tehdä ilman erillistä järjestelmäkehitystä tai kustannuksia.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Marjalain kehittäminen

Marjalain kehittämistä on esitetty yhtenä vaihtoehtona kausityölain mukaisiin lupiin siirtymiselle. Tämä ei kuitenkaan yksinään ole tarkoituksenmukainen vaihtoehto, koska marjalaki ei säätele maahantuloa, vaan se on rakennettu turistiviisumin varaan. Turistiviisumit eivät kuitenkaan ole juridisesti kestävä tapa järjestää maahantuloa ansiotarkoituksessa. Marjanpoimijoiden maahantulossa ei ole kyseessä turismi tai siihen verrattavissa oleva matkan tarkoitus. Lisäksi on jo vuosien ajan ollut selvää, että turistiviisumilla maahantulo merkitsee heikompia mahdollisuuksia puuttua hyväksikäyttöriskeihin verrattuna työperusteisiin maahantulolupiin. Myös käytännössä on todettu alalla esiintyvän ihmiskauppaa.

Vaikka säädettäisiin tämän esityksen mukaisesti siitä, että marjankeräämistä varten tarvitaan kausityölain mukainen lupa, jää kuitenkin jäljelle Suomessa muulla perusteella oleskelevia ulkomaalaisia ja viisumivapaasti tänne matkustamaan pääseviä henkilöitä, jotka voivat kerätä marjoja itsenäisesti ja myydä niitä marjayrityksille. Heihin marjalaki soveltuisi jatkossakin, jos marjayritys itse tai joku muu taho sen lukuun järjestää kerääjälle majoituksen, keruuvälineet ja -varusteet tai ajoneuvot pääasiallisena tarkoituksenaan saada ostetuksi kerääjältä tämän keräämiä luonnontuotteita. Tämä kuitenkin edellyttäisi, että kerääminen todellisuudessa olisi niin itsenäistä, että työsuhteen tunnusmerkit ei täyttyisi. Jos viisumivapaasta maasta tuleva henkilö tulee poimimaan luonnonmarjoja työsuhteessa, hänelle on haettava kausityötodistus.

Marjalaissa on soveltamisen aikana havaittu puutteita, jotka olisi hyvä korjata näitä ei-työsuhteisia kerääjiä ajatellen. Niitä on kuvattu pääpiirteittäin jaksossa 2.1.1.

5.1.2 Työntekijän oleskelulupa, ml. lähettäminen

Tilanteessa, jossa kausityölain soveltamisalaan ei tehtäisi muutosta eikä luonnontuotteiden keräämistä lisättäisi kausityöasetukseen, olisi mahdollista, että kerääjät saapuisivat jatkossakin maahan työntekijän oleskeluluvalla. Työntekijän oleskeluluvan (TTOL) myöntäminen työsuhteessa tapahtuvaan luonnonmarjanpoimintaan on mahdollista jo nykyinsäädännön puitteissa. Satokaudella 2024 tämä on pääasiallinen väylä maahantulolle. Lupa on huomattavasti kalliimpi (sähköinen 540€, paperinen 740€) kuin kausityöviisumi (80€ ja ulkoisen palveluntarjoajan palvelumaksu, joka voi olla korkeintaan puolet viisumimaksusta) tai kausityötodistus (sähköinen 90€, paperinen 250€).

Työntekijän oleskelulupa on kaksivaiheinen menettely, jossa työ- ja elinkeinotoimisto ensin tekee osapäätöksen, jonka jälkeen Maahanmuuttovirasto tarkistaa muut luvan myöntämisen edellytykset. Osana osapäätöstä työ- ja elinkeinotoimisto tekee myös niin sanotun saatavuusharkinnan, eli selvittääkö onko työvoimaa jo saatavilla työmarkkinoilla.

Työntekijän oleskeluluvan käyttäminen maahantulossa mahdollistaa sen, että kerääjät voivat olla työsuhteessa myös thaimaalaiseen koordinaattoriin tai muuhun paikalliseen tahoon. Tällöin he työskentelisivät Suomessa lähetettyinä työntekijöinä (laki työntekijöiden lähettämisestä 447/2016). Laissa työntekijöiden lähettämisestä säädetään lähetetyn työntekijän työsuhteeseen

sovellettavista vähimmäisehdoista sekä lähettävän yrityksen ja tilaajan velvollisuuksista. Työntekijöiden lähettämisestä on kyse silloin, kun ulkomainen työnantaja lähettää työntekijän työsuhteen kestäessä Suomeen tilapäiseen työhön. Työntekijän tulee työskennellä tavallisesti muussa valtiossa kuin Suomessa ja lähettämisen on tapahduttava vain rajoitetuksi ajaksi. Tämä ehto ei useinkaan marjanpoimijoiden kohdalla täytyisi, koska marjanpoimijat eivät tavallisesti työskentele lähettävän yrityksen palveluksessa Thaimaassa, vaan heidät palkataan nimenomaan Suomessa tehtävää työtä varten. Työntekijöitä voidaan lähettää alihankintana, vuokratyönä tai yritysryhmän sisäisenä siirtona. Suomeen lähetettyihin työntekijöihin sovelletaan työntekijöiden lähettämisestä annettua lakia riippumatta siitä, lähetetäänkö työntekijä Suomeen toisesta EU:n jäsenvaltiosta tai EU:n ulkopuolelta. Lakia sovelletaan työsopimuslain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettun työsopimuksen perusteella tehtävään työhön, jota lähetetty työntekijä tekee Suomessa. Siten työsuhteen täyttymisen kriteerit ratkaistaan Suomen työsopimuslain perusteella.

Laissa työntekijöiden lähettämisestä määritellään ne Suomen työolainsäädännön määräykset, joita täytyy soveltaa aina lähetetyn työntekijän Suomessa tekemään työhön. Lisäksi laissa määritellään ne työolainsäädännön ja työehtosopimuksen määräykset, joita täytyy soveltaa, jos ne tarjoavat lähetetylle työntekijälle edullisemmat työsuhteen ehdot kuin laki, jota työntekijän työsuopimukseen muuten sovelletaan. Jos luonnontuotteiden kerääjä täyttää lähetetyn työntekijän tunnusmerkistön, tulee lain asettamia vaatimuksia noudattaa kerääjän työsuhteessa.

Juuri työntekijöiden lähettäminen on Ruotsissa nähty hyväksikäytön torjunnan näkökulmasta erittäin ongelmallisena, koska Thaimaassa toimivaa työnantajaa on vaikea valvoa. Lähtökohtaisesti lähettävän yrityksen on ennen työnteon aloittamista Suomessa tehtävä työsuojeluviranomaiselle ilmoitus työntekijöiden lähettämisestä Suomeen ja yrityksellä on oltava Suomessa edustaja, joka on viranomaisten tavoitettavissa koko lähetetyn työntekijän lähetettyä olon ajan. Edustajalla tulee olla kelpoisuus vastaanottaa yrityksen puolesta viranomaisasiakirjoja ja haasteita sekä toimittaa asiakirjoja yritykseltä viranomaisille ja tuomioistuimille. Kun työntekijöiden lähettäminen päättyy, päättyy myös työnantajan velvollisuus asettaa edustaja Suomeen. Mikäli yrityksellä ei ole edustajaa Suomessa, on työsuojeluviranomaisen toimivallan käyttö ja erityisesti hallinnollisten pakkokeinojen käyttö yli rajojen hyvin vaikeaa.

Kausityölakia ei sen sijaan sovelleta lähettämiseen (lain 1 §:n 3 mom.), jolloin lisäämällä luonnonmarjojen poiminta kausityölain soveltamisalaan käytännössä estettäisiin se, että Thaimaassa toimiva yritys voisi lähettää kerääjiä Suomeen. Kausityölain mukaan kausityön tekeminen edellyttää, että kolmannen maan kansalaisella on jokin edellä mainituista kausityöhön oikeuttavista luvista. Vain sellainen lupa antaa oikeuden työskennellä Suomessa kausityödirektiivissä tarkoitettulla tavalla. Kausityön tekemistä varten ei voi myöntää muuta oleskelulupaa, esimerkiksi työntekijän oleskelulupaa, jolloin ei pystyttäisi kiertämään tätä kautta työntekijöiden lähettämiseen liittyvää säännöstä kausityölaissa. Kerääjien olisi solmittava sopimukset Suomeen sijoittuneen yrityksen kanssa, jotta kausityöhön oikeuttava lupa voitaisiin myöntää. Tämän yrityksen ei kuitenkaan olisi välttämätöntä olla marjayritys, koska kausityötä voidaan tehdä myös vuokratyönä (HE 252/2020 vp s. 10).

Kausityöhön oikeuttava lupa soveltuu työntekijän oleskelulupaa paremmin kausiluontoiseen työhön, koska luonnonmarjojen poiminta on kausiluontoista ja kausittaisiin olosuhteisiin liittyvää toimintaa, joka edellyttää tiettyyn aikaan vuodesta työvoimaa huomattavasti enemmän kuin tavallinen toiminta. Useat yritykset harjoittavat sekä puutarhamarjojen tuotantoa että luonnonmarjojen jalostusta, jolloin työnantajan näkökulmasta yksi lupakategoria selkeyttää asiointia. Myös edellä mainittu lupien hinta puoltaa tämän instrumentin käyttämistä. Kausityöviisumin käsittelyyn ei myöskään kuulu saatavuusharkintaa.

5.1.3 Elinkeinoon harjoittaminen

Yhtenä vaihtoehtona olisi rakentaa kerääjien maahantulo elinkeinon harjoittamisen varaan. Tällöin he tarvitsisivat maahantuloluvan, joka vastaisi tätä tarkoitusta. Jo olemassa olevista luvista tähän soveltuva olisi yrittäjän oleskelulupa. Yrittäjän oleskeluluvan myöntämisestä säädetään ulkomaalaislain 79 §:ssä ja 79 a §:ssä säädetään elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten osapäätöksestä yrittäjän oleskelulupahakemukseen. Käytännössä yrittäjän oleskeluluvan myöntäminen marjankerääjille edellyttäisi, että he perustaisivat yrityksen Suomeen. Osapäätösharkinnassa ELY-keskus varmistaa, että yritystoiminta tapahtuu Suomeen rekisteröidyssä yrityksessä, yrityksellä arvioidaan olevan kannattavan liiketoiminnan edellytykset, yrityksellä on riittävät resurssit liiketoiminnan toteuttamiseen ja että yritystoiminnassa ei ole olennaisesti laiminlyöty lakisääteisiä velvollisuuksia suorittaa veroja tai maksuja. Vaikka kerääjät olisivat maassa vain lyhyen ajan, voi yrittäjän oleskelulupaa hakea myös osavuotiseen yrittäjyyteen. Käytännössä tällöin myönnettäisiin tilapäinen oleskelulupa sesongin keston ajaksi. Tällaisia lupia on muille aloille satunnaisesti haettu ja myönnetty, mutta lupa pitäisi hakea joka vuosi uudestaan. Luvan myöntäminen vaatisi yrityksen perustamista Suomeen ja y-tunnusta. On käytännössä epätodennäköistä, että sellaiset kerääjät, jotka aiempina vuosina ovat käyneet Suomessa keräämässä marjoja, voisivat perustaa yritykset Suomeen ja hoitaa siihen liittyvät lakisääteiset velvoitteensa. Tämä johtuu yhtäältä siitä, että kerääjät ovat maassa niin lyhyen aikaa ja toisaalta siitä, että kerääjät ovat tyypillisesti matalasti koulutettuja ja osa on jopa luku- ja kirjoitustaidottomia.

Lisäksi olisi mahdollista harkita uuden lupakategorian luomista, joka mahdollistaisi luonnonmarjojen keräämisen elinkeinonharjoittajana, mutta olisi kevyempi ja halvempi kuin yrittäjän oleskelulupa. Tämä ratkaisu mahdollistaisi marja-alan erityispiirteiden huomioimisen lupaharkinnassa. Tällöin tulisi kuitenkin pystyä perustelevaan, miksi säädetäisiin erillisestä ratkaisusta juuri tälle toimialalle, jolla on esiintynyt runsaasti ongelmia ja väärinkäytöksiä. Jos lupaharkintaa merkittävästi kevennettäisiin, se ei myöskään mahdollistaisi hyväksikäyttöriskin tehokasta huomioimista lupaharkinnassa ja poimijoiden suoja jäisi heikoksi.

Ulkomaalaislain 74 §:ssä säädetään muusta oleskeluluvasta ansiotyötä tai elinkeinon harjoittamista varten (ns. muu työnteko). Tämän luvan myöntämiseen ei liity osapäätösmenettelyä. Tällä oleskeluluvalla on mahdollista myös harjoittaa elinkeinoa Suomessa. Tällä hetkellä luonnon tuotteiden keräämistä ei mainita luettelossa työtehtävistä, joihin tämä lupa voidaan myöntää, mutta sen lisääminen pykälään olisi mahdollista. Ei ole kuitenkaan tunnistettavissa perustetta, miksi tämä lupatyyppe sopisi poimijoille paremmin kuin kausityölupa.

Marjalakia säädetäessä on tarkoituksena ollut, että lailla vahvistettaisiin kerääjien oikeudellista asemaa niissä tapauksissa, joissa ei ole kyse työsuhteesta. Lailla ei sen sijaan haluttu luoda uutta yrittäjien ja työntekijöiden väliin sijoitettavaa kolmatta kategoriala.¹⁶ Riippumatta maahantulotavasta olisi elinkeinonharjoittamiseen perustuvassa mallissa ongelmana, että elinkeinonharjoittajien ei perinteisesti ole katsottu tarvitsevan suojelua, vaan heikomman suojelun periaate liittyy nimenomaan työsuhteeseen työhön. Marjalaki on poikkeus tässä suhteessa, mikä lienee osasyynä siihen, ettei laki ole ollut hyväksikäytön torjunnassa riittävä. Laissa ei ole säädetty siitä, että se ei soveltuisi yrittäjänä tehtyyn työhön, vaan siinä säädetään ainoastaan siitä, että se on toissijainen suhteessa työsopimuslakiin. Näin ollen, jos päädyttäisiin siihen, että kerääjien maahantulo järjestettäisiin pääsääntöisesti elinkeinonharjoittamiseen perustuvan oleskeluluvan kautta (esimerkiksi yrittäjän oleskelulupa), marjalakia olisi vastaavasti muutettava, koska se on rakennettu sen perusteella, että kerääjät tulevat maahan turistiviisumeilla. Työmarkkinoilla on kuitenkin

¹⁶ Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö (TyVM 5/2021 vp— HE 42/2021 vp).

myös paljon muita mahdollisesti haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä, joiden asema on epäselvä ja aiheuttaa tulkinnanvaraisuutta. Esimerkkinä voidaan mainita useat alustatyön ammatit, kuten ruokalähetit. Olisi vaikea perustella, miksi vain marjanpoimijayrittäjille luotaisiin erityinen suojattu asema marjalailailla.

Hyväksikäyttöön liittyvät ongelmat eivät myöskään elinkeinonharjoittamiseen liittyvässä mallissa poistuisi. Marjalaki ei ilman merkittäviä muutoksia tuottaisi nykyistä parempaa suojaa. Marjalain velvoittavuuden lisääminen taas olisi juridisesti hyvin hankalaa, ilman että voi syntyä tulkinta työsuhteesta tehtävästä työstä ja ottaen huomioon myös muiden heikossa neuvotteluasemassa olevien yrittäjien suojelun tarve.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Ruotsi on käytännössä Suomen ainoa verrokkimaa metsämarjojen poimimiseen liittyen. Ruotsissa kausityödirektiivi on pantu täytäntöön lisäämällä ulkomaalaislakiin (utlänningslag 2005:716) kausityötä koskeva 6 c luku. Ulkomaalaisasetuksen (utlänningsförordning 2006:97) 5 c luvussa annetaan käsittelystä yksityiskohtaisempia säännöksiä ja luvun 8 §:n nojalla Migrationsverket on antanut päätöksen MIGRFS 2018:7, joka sisältää luettelon aloista, joille kausityöluupa voidaan myöntää. Kuten Suomessakin, luettelo on tehty viittaamalla toimialaluokitukseen (Suomessa TOL 2008 ja Ruotsissa SNI 2007). Luettelossa mainintaan toimiala A 01 Maa-talous, pois lukien A 01.7 metsästäys ja siihen liittyvät palvelut ja A 02 Metsätalous, joka sisältää alaluokan A 02.3 luonnontuotteiden keruu, pois lukien puu. Näin ollen luonnonmarjojen kerääminen sisältyy kausityödirektiivin soveltamisalaan Ruotsissa.

Käytännössä useimmat thaimaalaiset luonnonmarjan kerääjät kuitenkin tulevat Ruotsiin kansallisella oleskeluluvalla (arbetstillstånd). Tämä johtuu siitä, että thaimaalaiset yritykset lähettävät työntekijöitään Ruotsiin marjanpoimintaan ja kausityödirektiivi ei salli työntekijöiden lähettämistä. Vuonna 2022 myönnettiin 6 594 oleskelulupaa marjanpoimijoille ja vuonna 2023 määrää oli 5 372. Ruotsiin saapuu siis vielä huomattavasti enemmän poimijoita kuin Suomeen. Lupia hakevat käytännössä vain Thaimaan kansalaiset.

Ruotsi on kuitenkin 1.11.2023 muuttanut ulkomaalaislakinsa toimeentuloedellytystä koskevaa pykälää niin, että sen sijaan että vaatimus olisi ”tulee toimeen” (man ska kunna försörja sig) se on jatkossa ”hyvä toimeentulo” (god försörjning), jonka taso asetetaan asetuksella, eikä enää Migrationsverketin tulkinnalla. Toimeentulovaatimus on asetettu 80 prosenttiin mediaanipalkasta, (vuonna 2023 26 560 kruunua). Vaatimus koskee kansallista työlupaa, joita Ruotsissa on vain yksi, mutta ei EU-lupia- eli esim. kausityölupia eikä Euroopan Unionin sinisiä kortteja. Ruotsissa on identifioitu muutamia aloja, joiden palkat kategorisesti jäävät alle tuon uuden vaatimuksen, joista marjanpoiminta on yksi. Näin ollen tämä uusi toimeentulovaatimus siis vaikuttaisi aiheuttavan sen, että marjanpoimijat jatkossa ovat pakotettuja hakemaan kausityölupia, jolloin Thaimaasta lähettäminenkin ei enää ole mahdollista. Toimeentulovaatimuksesta voidaan tehdä alakohtaisia poikkeuksia työvoimapula-alojen osalta. Käynnissä on toimeentulovaatimuksen korottamista vielä tästäkin tasosta koskeva selvitys, joka valmistui 15.2.2024.

Mietinnössä ehdotetaan, että toimeentulovaatimuksesta luovuttaisiin ja korvattaisiin se palkka-vaatimuksella, joka vastaisi mediaanipalkkaa Ruotsissa (34 200 kruunua vuonna 2023 eli n. 3050 e). Palkkavaatimuksesta olisi mahdollista poiketa työvoimapula-aloilla (kansallisesti ja alueellisesti). Alat määrittelee maahanmuuttoviranomainen (Migrationsverket) työvoimaviranomaisen kanssa (Arbetsförmedlingen) vuosittain, kuullen työmarkkinajärjestöjä. Mietinnössä ei vielä suositella aloja, joilla tulisi poiketa palkkavaatimuksesta. Työvoimapula-aloilla vaadittaisiin, että palkka on työehtosopimuksen tai alan käytännön mukainen. Vaihtoehtoinen ehdotus on, että palkan tulisi olla puolet mediaanipalkasta.

Marjanpoiminnan osalta on kiinnostavaa, että mietinnössä esitetään, että säädettäisiin erikseen myös siitä, että tietyille aloille ei ollenkaan tulisi myöntää kansallisia työlupia hyväksikäyttöriskin tai muun väärinkäytösriskin takia. Mietinnössä mainitaan erikseen esimerkkeinä henkilökohtaiset avustajat ja marjanpoimijat. Marjanpoimijat voisivat kuitenkin hakea jatkossa kausityölupaa, jonka toimeentuloedellytystä ollaan myös nostamassa niin, että se olisi vähintään työehtosopimuksen mukainen palkka. Tämä estäisi myös käytännössä työntekijöiden lähettämisen Thaimaasta.

6 Lausuntopalaute

[Täydennetään lausuntokierroksen jälkeen.]

7 Säännöskohtaiset perustelut

1 §. Lain tarkoitus ja soveltamisala. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi metsätalous. Ehdotettu muutos johtuu siitä, soveltamisalapykälän tulisi olla johdonmukainen asetuksenantovaltuuden kanssa.

24 §. Asetuksenantovaltuus kausiluonteisista toimialoista. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan vastaavasti kuin 1 §:n 2 momenttiin lisättäväksi metsätalous. Ottaen myös huomioon, että jo voimassa olevassa valtioneuvoston asetuksessa maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista, mainitaan toimiala A 02100 Metsänhoito, joka kuuluu metsätalouden alle ja se, että metsätalous ja puunkorjuu-toimialalla esiintyy runsaasti kausiluonteisia töitä, on perusteltua yksiselitteisesti mahdollistaa näiden tehtävien lisääminen kausityöasetukseen ja sitä kautta kausityöhön oikeuttavien lupien hakeminen näille toimialoille.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotuksessa muutettaisiin asetuksenantovaltuutusta, jotta luonnontuotteiden keruu olisi mahdollista lisätä kausityöasetuksen luetteloon toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa.

Esityksen liitteenä on luonnos valtioneuvoston asetukseksi maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. Luonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi asetuksen nimikettä ja sen 1 §:n otsikkoa. Lisäksi asetuksen 1 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 kohta, eli se toimiala, joka sisältää luonnonmarjojen keräämisen; A 02300 Luonnon tuotteiden keruu (pl. polttopuu).

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulisi voimaan 1.4.2025. Voimaantuloajankohta mahdollistaisi sen, että marjankerääjät voisivat hakea kausityöhön oikeuttavia lupia jo satokaudella 2025. Marjankerääjät ovat tyypillisesti saapuneet Suomeen heinäkuussa, jolloin voimaantulo huhtikuun alussa jättäisi riittävän ajan hakemusten käsittelylle.

10 Toimeenpano ja seuranta

Luonnonmarja-alan toimintatapoja ja poimijoiden aseman kehitystä on syytä seurata lain voimaantulon jälkeen. Etukäteen on vaikeaa arvioida varmasti, missä määrin marjayritykset lopulta käyttävät uutta maahantuloväylää ja missä määrin poimijoita pyritään rekrytoimaan esimerkiksi maassa ja oleskelevien joukosta. Lisäksi on tärkeää seurata muutoksen vaikutuksia ja arvioida

mahdollisia muutostarpeita marjalakiin ja sen soveltamisalaan tai jopa marjalain mahdollista kumoamista. Seurantaa olisi järkevää tehdä jo esimerkiksi vuosi lain voimaantulon jälkeen.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Suhde talousarvioesitykseen

Esityksellä ei ole vaikutuksia talousarvioesitykseen.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Julkisen vallan on perustuslain 18 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan huolehdittava työvoiman suojelusta. Tämä periaate ulottuu kaikkiin heidän valitsemastaan toimeentulomuodosta riippumatta (PeVM 25/1994 vp ja PeVL 4/2002 vp). Säännöksen piiriin kuuluu työsuojelu sanan laajassa merkityksessä. Julkisen vallan on huolehdittava työolojen turvallisuudesta ja terveellisyydestä. Nyt esitettävä muutos on merkittävä työvoiman suojelun osalta. Marjanpoimijoiden työ on ollut fyysisesti raskasta ja työpäivät huomattavan pitkiä. On käynyt ilmi, että useiden poimijoiden riippuvaista asemaa on hyväksikäytetty, eivätkä he todellisuudessa ole olleet vapaita itse määrittelemään esimerkiksi työaikojaan siten, kuin itsenäisen työsuorittajan normaalisti on mahdollista tehdä. Kuten esityksessä on aiemmin todettu, on työsuhteessa tehtävässä kausityössä selkeät lain ja työehtosopimuksen määrittelemät ehdot, joihin toteutuneita ehtoja voidaan verrata. Tämän johdosta esityksellä edistetään työvoiman suojelua.

Esityksessä ehdotetaan muutosta kausityölain 24 §:n asetuksenantovaltuutukseen, jossa säädetään siitä, että valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin niistä maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Lainkohdasta ei aiheudu ehdotonta kieltoa sille, ettei asetuksella tietyssä määrin voitaisi säätää tarkemmin yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista, kunhan se tehdään laissa olevaa perussääntöä tarkentaen. Tällöin perustuslakivaliokunta on kuitenkin edellyttänyt, että sääntelyn tulee olla täsmällistä ja tarkkarajaista (ks. esim. PeVL 38/2013 vp, s. 3/II—4/I). Valiokunta on painottanut tämän merkitsevän sitä, että kun asetuksia voidaan antaa vain laissa säädetyn valtuuden nojalla eikä asetuksenantovaltaa voida antaa asioissa, joista perustuslain mukaan on säädettävä lailla, on lakiin otettava asetuksenantovaltuus laadittava niin, että valtuuden sisältö selvästi ilmenee laista ja että se rajataan riittävän tarkasti (PeVL 26/2017 vp, s. 26).

Kausityölakiin liittyvässä hallintovaliokunnan mietinnössä (HaVM 19/2017 vp) on todettu, että asetuksenantovaltuutus ehdotetussa muodossa (”Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin niistä maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa.”) on jäänyt väljäksi ja kausityölain soveltamisalan määrittely on jäänyt käytännössä valtioneuvoston asetuksen varaan. Valiokunta on kuitenkin pitänyt perusteltuna, että toimialaluettelo aloista, joille voidaan myöntää kausityöhön oikeuttava lupa, laaditaan nimenomaan asetusmuodossa. Tämä johtuu siitä, että valmistelussa on todettu, että luettelon tulee olla kattava ja joustava sekä toisaalta siitä tulee säätää oikeudellisesti velvoittavasti. Direktiivin kannalta ei olisi riittävää määritellä toimialoja esimerkiksi hallinnon sisäisellä ohjeistuksella. Luettelomuodon ja erityisesti joustavuutta edellyttävän toteuttamistavan voidaan arvioida soveltuvan huonosti lain tasoiseen sääntelyyn. Erityisesti käytännön soveltamisen ja työmarkkinoiden tarpeiden joustavan huomioon ottamisen on katsottu edellyttävän asetusmuotoa.

Hallintovaliokunta on mietinnössään todennut, että asetuksenantovaltuuden tavanomaisen kirjoittamistavan mukaan laissa tulisi olla perussäännös asiasta, josta asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset. Hallintovaliokunta on tämän vuoksi ehdottanut lakiehdotusta täsmennettäväksi niin, että lain 1 §:ään on lisätty lain soveltamisalaa koskeva säännös ja 24 §:ssä oleva asetuksenantovaltuus on muotoiltu uudelleen nykyiseen muotoonsa.

Nyt ehdotetussa tarkennuksessa asetuksenantovaltuutukseen lakiin jäisi edelleen perussäännös toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa. Valtuutusta ainoastaan tarkennettaisiin, jotta asetuksella voitaisiin kattaa kaikki tarpeelliset toimialat.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (907/2017) 1 § 2 momentti ja 24 §:n 1 momentti seuraavasti:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan kausiluonteiseen toimintaan maa- ja metsätalouden sekä matkailun aloilla.

24 §

Asetuksenantovaltuus kausiluonteisista toimialoista

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin niistä maa- ja metsätalouden sekä matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Työministeri Arto Satonen

Laki

kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan kausiluonteiseen toimintaan maatalouden ja matkailun aloilla.

Tätä lakia sovelletaan kausiluonteiseen toimintaan *maa- ja metsätalouden sekä* matkailun aloilla.

24 §

24 §

Asetuksenantovaltuus kausiluonteisista toimialoista

Asetuksenantovaltuus kausiluonteisista toimialoista

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin niistä maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin niistä *maa- ja metsätalouden sekä* matkailun alaan kuuluvista toimialoista, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Valtioneuvoston asetus

maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti
muutetaan maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista annetun valtioneuvoston asetuksen (966/2017) nimike ja 1 §:n otsikko
lisätään 1 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta

Valtioneuvoston asetus

maa- ja metsätalouden sekä matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista

1 §

Maa- ja metsätalouden sekä matkailun alaan kuuluvat kausiluonteista toimintaa sisältävät toimialat

Maa- ja metsätalouden alaan kuuluvat toimialat, joihin kuuluu kausiluonteista toimintaa, ovat seuraavat toimialaluokituksen TOL 2008 mukaiset toimialat:

3) A 02300 Luonnon tuotteiden keruu (pl. polttopuu)

Tämä asetus tulee voimaan 1. päivänä huhtikuuta 2025.